

Sappig

Stadsarchief Poperinge

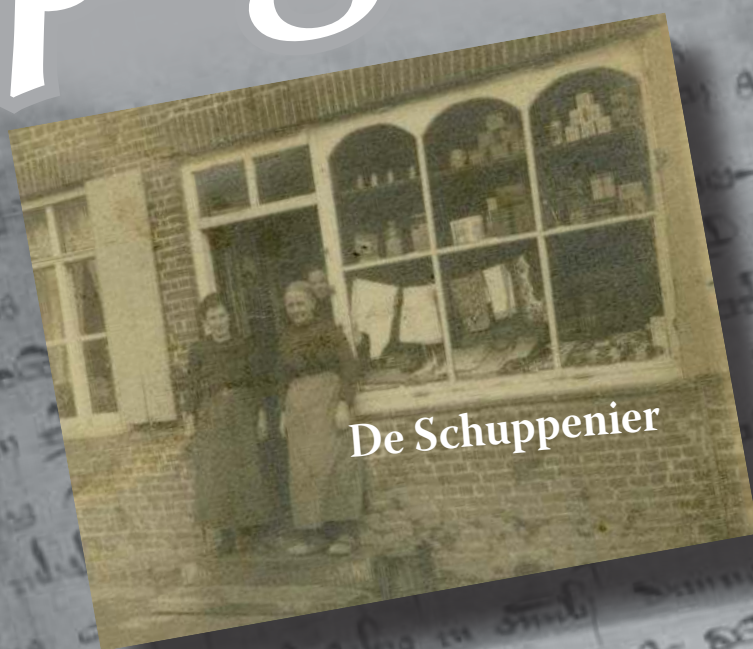
Paasbriefjes

SINT-JANSKERK
POPERINGE



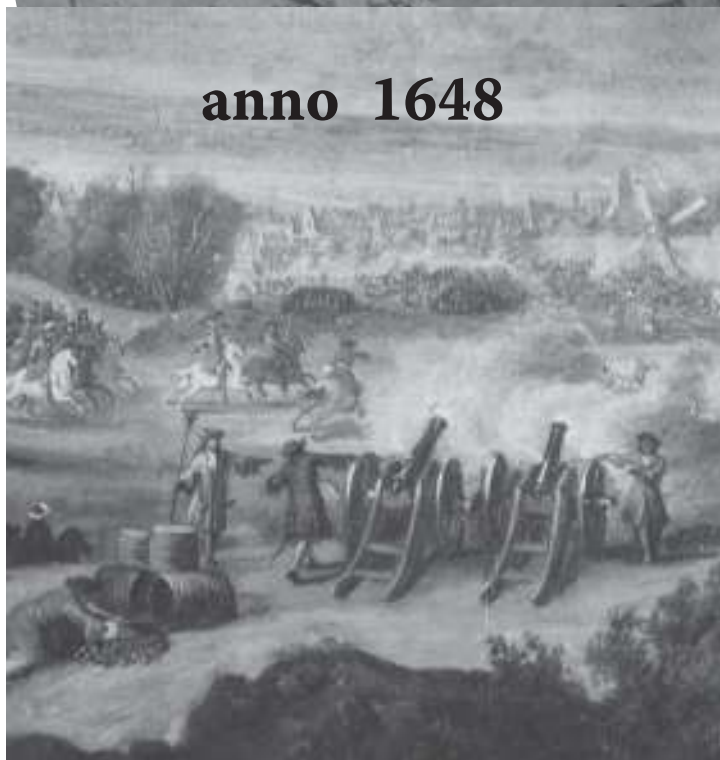
PASEN 1963

Gij die met Kristus verzoen
zijt, betracht de dingen van daar-
boven, niet wat is van deze aarde.
(Epistel van de mis van paasnacht)



De Schuppenier

anno 1648



COLOFON

Bestuursleden van De Vrienden van het Poperings Archief vzw en redactie zijn:

Algemeen:	vpa.sappig@gmail.com http://blog.seniorennet.be/vpa/
Ere-voorzitter:	Germain Schoonaert (†)
Voorzitter:	Paul Johan Desegher, Vlamertingseweg 8, 8970 Poperinge (Reningelst) paul.johan.desegher@telenet.be
Penningmeester & Ondervoorzitter:	Martin Samyn, Galgestraat 17, 8978 Poperinge (Abele) martin.samyn@telenet.be
Secretaris:	Jacques Destailleur, Bourgondiëdreef 2, 8970 Poperinge
Stadsarchivaris:	Tijs Goethals, Stadsarchief Poperinge, Veurnestraat 69 8970 Poperinge tijs.goethals@poperinge.be
Bestuursleden:	Jean Boidin Philippe Caeyseele Jacques Destailleur Wouter Moyaert Willy Tillie Ivan Top Henri Vandenberghe Pascal Vermeersch Paul Vermeersch

Verantwoordelijke uitgever:
Paul Johan Desegher, Vlamertingseweg 8,
8970 Poperinge (Reningelst)

Vormgeving en Layout: Jean Boidin

Druk: Kopie Sneldruk Deleye bvba. Ieper



Niets uit deze uitgave mag veele-
voudigd en/of openbaar gemaakt
worden door middel van druk,
fotocopie, microfilm of op welke
wijze dan ook zonder voorafgaande
schriftelijke toestemming van de
uitgever.

INHOUD

IN DIT NUMMER:

- * PERSONALIA**
Vandenberghe Henri **Pag. 45**
- * PAASBRIEFJES**
Vandenberghe Henri **Pag. 59**
- * ANNO 1648**
Desegher Paul-Johan **Pag. 64**
- * De Schuppenier**
Vandenberghe Henri **Pag. 87**
- * Verschijnt weldra :**

Album paleographicum Poperinghanae litis

een nieuwe publicatie van
“De Vrienden van het Poperings Archief vzw”
Vandenberghe Henri **Pag. 88**

Veel lees- en vorsingsgenot.



Mogen wij even uw aandacht vestigen op ons
nieuw e-contactadres?

vpa.sappig@gmail.com

PERSONALIA

Henri Vandenbergh

Omdat we de genealoog willen bewijzen dat er vaak schatten verborgen liggen in DE PROCESSEN, halen we hier wat personalia uit enkele stukken. We hopen dat af en toe te doen. We dromen er stiekem van dat de informatie die we opvisten *het vorsersconvent* zullen aanlokken om de hooiberg om te woelen, op zoek naar die speld(en) die ze nog missen.

We rapporteren zonder veel voetnoten, omdat dit de tekst zou overladen en omdat onze vrienden zelf de onbetreden paden van het schatten-doolhof zouden leren 'smaken'. We beloven een publicatie rond de procesgang voor al de *proceslustigen*. Vaak stimuleert de honger de eetlust.

We moeten er op wijzen dat vele bundels niet geklapperd zijn. De namen, die we aanbrengen, werden binnen de bundel alfabetisch gerangschikt. Let op: er zijn soms meerdere processen ontleed onder een SAP-nummer.

Afkortingen

aanp. Z., N., O., W.	aanpalers ¹ Zuid, Noord, Oost, West.
dv:	dochter van.
h.:	<i>heeschere, heescheghe, heeschers, heescheghen</i> , eisende partij.
jr.	junior, <i>de jonghe</i> .
sr.	senior, <i>d'oude</i> .
v.	<i>verweerdere</i> .
wed.	weduwe.
zv.	zoon van.

SAP 115

BRADTS Daniel. Acquit van ontvangst van *de cnaepe van den disch van de dischmeesters van de jaere 1675*, die de pachter en de schuldenaars moest bezoeken om de achterstallige bedragen op te halen op 20 04 1679.

DE PAEPE Jan, h. tegen de voogden van de kinderen van Antheunes BERNAERT v.,
Panding. 27^{sten} april 1611.

DEL BAERE Jeroen.

MAESEMAN, pleitbezorger (1671).

MASSELIS Andries, zv. *Pieter*.

MICHIEL Charles, wed. v. tegen Xpiaen ZANNEKEN. 13 02 1613.

MONYNCK Pleitbezorger (1671).

QUESTROY Joos tegen 13 12 1670; 14 01 1671.

SAGHER Nicolays verdedigt zich op 21 06 1680. tegen Jeroen DELBAERE.

SAP 119

BERNAERT Antheunes, de weduwe.

BLOCQUET Pieter tegen Christoffel SNOUCKAERT, gehuwd met de dochter van Willem
DE WEIRT.

DE BERCH Jan.

DE BRUNE Jan, junior. 11 10 1611.

¹Namen van de eigenaars die aangrenzen aan het perceel

DE BRUNE Pieter, h. tegen Gillis DE ROO v. 13^{den} maart 1611.
DE RODE Gillis v. tegen Pieter DE BRUNE h. 11 januari 1611.
DE WEIRT Willem.
DU PLOY Adriaen.
ELLIEUL.
FOBERT Jan en Jan DE BERCH, voogden van de kinderen van Antheunes BERNAERT .
Charles MICHIEL, wed., v. tegen Chrispiaen ZANNEKEN, h. 14^{den} februari 1613.
MORMERTIJN François.
ROENS Jan.
SNOUCKAERT Christoffel.
VANDER DOENE Nicolaëis, h. *van garand* tegen Jan ROENS. 19 03 1611.
VERMEERSCH Tanneken, h. tegen Pieter BLOCQUET, v.
ZOELHOOFT Cathelyne, de dochter van Pieter, obligatie voor twee coebeesten.

SAP 119A, 50

DE BERT Pieter *constitueert en maect machtich zyne procureurs ad lites*² TLAM Nicolais,
DU FLOUCK Robert en Antheunes WINNEBROODT.
DE LATRE Jaecques hofstede in de hamhoek.
DU FLOUCK Robert.
MAKEBLIJDE Andries als agent over ELIAS, joncker Charles, h.
MICHIEL Charles over Charles DE LATRE v. 14 Juni 1611.
TLAM Nicolais.
WINNEBROODT Antheunes.

SAP 127

DE BERCH Ghileyne, dv. Maillaert.
DE BERCH Maillaert *perderuijter zegghenden dat zij waeren*. SAP 127A, 40 (1640).
DE WORM Pieter. 1640.
MEERSSEMAN Christijne.
MELINCX Clayse.
OLIVIER Pieter, zv. Clays. 6 september 1640.
QUINTEREEL Jan, ghevangen, v. 1 juni 1641.

SAP 128

BRUXELLES³ Michiel, gheseyt SCHOOTE, *oudt drie en twintich jaeren, inboorlijng deser stede* 15 july 1648. Verbannen.
DUYME Michiel, bendelid.

SAP 130

DE LANGHE Jan.
DE PLACKER Michiel is betrokken in een proces over een rente. 23 05 1659.
DE PLACKER Michiel, zv. Jacques omwille van de levering van graan.

² Procureurs om op te treden in zijn plaats in gerechtszaken.

³ Zie Croonestucken XXIV, *Boevenbendes aan de Schreve*, Henri Vandenberghe.

LOYSELLE Anteunes.
VER POUCKES Michiel.

SAP 137

BLIECK Hendryck, aanp. Z.
CAILLIAU Mahieu, aanp. W., en N.
CHEYS Joos.
DE KEYSER Pieter, als v. tegen DE WILDE Jan.
DE PLACKER Michiel vraagt uitbreiding (amplificatie) van intendit om Laurens en Pieter WEIJNS. Hij probeert van de rechter te verkrijgen dat hij getuigen zou verhoren *in prouffyte van dheer Joos CHEYS als machtich bij procuratie* over Petronelle VERPOUCKE. 11 05 1669.
DE RYCYK Pieter.
DE WILDE Jan.
DESCHILDERE Jan, aanp. O.
DEWAEGHEMAEKER, de kinderen Fransois, *boomgaert* in de Oosthoek.
Pieter DE KEYSER, jr., februari 1669.
VAN DE KINDEREN Jan Baptiste tekent.
VERPOUCKE Petronelle.
WEIJNS Laurens en Pieter.

SAP 138

MASEMAN, 18 januarij 1670.
SAGO, pleitbezorger.

SAP 145

TAQUET François, *mes(s)ager du magistrat de Poperinghe*.
FOUREZ, pleibezorger.
PETYT Meestere Jan v. tegen MAECKEBLYDE, *d'heer en meestere* Lodewijc h.. 13 maerte 1677.
PETYT, *meestere* Jan. 6^{en} septembre 1677.
VAN TRECHT Jan.

SAP 148

Deze bundelt vertelt ons ook weer iets over onze Poperingse Jan Breydel: Jeroen LA BAERE (DEL BAERE).
BAERT Jan. 05 02 1682. BAERT Jan komt in de plaats van Jeroen LA BARE.
Andries BEKE en Nicolais VAN DE MAELE, schepen van Poperijnghe. 29 01 1680.
BOGART.
BUYCK Jan treedt op met procuratie.
CAMBRAY Richard, zv. Nicolais, 41 jaar, *deelsman en landmeter* wordt ondervraagd. Hij tekent als notaris publiek (1679). CAMBRAY wordt versleten als *deselve gheensins oprechtelick en is*. Hij is aan geen kanten te vertrouwen, *ex omnia parte te bethoone qualick*, aldus de tegenpartij.
CARPENTIER Jan.

CARPENTIER Frans.

DE KEYSER Steven, bewoont de herberg *De Zwarte Leeuw*.

DEL BAERE Jeroen, zv. Pieter; krijgt twee bewakers in de herberg de Zwarte Leeuw.

Jeroen blijkt niet te geloven in het getuigenis van CAMBRAY, die er een bagatel wil van maken.. Het gaat om een aanzienlijk bedrag en om meer dan die peanuts (10 à 12 gulden). Op een bepaald moment lezen we *Daermen in contrarien absolutelick heeft bethoont de selve te defereren een soo notabele somme van 158 ponden grooten te ghelde en in billetten 315 ponden 15 schellingen parisis*. Jeroen, zoon van Pieter, was *collecteur van de ommestellingen* voor de buiten. Hij is de figuur waar we het in 2008 al over hadden in SAPpig. In de periode waar dit proces zich afspeelt is hij degene die zich tegen de *drije dobbel ommestellinghe* (goedgekeurd 08 08 1677) verzette. Nicolais DE SAEGHER en Jeroen DELBAERE hadden samen de vier hoeken: Haghebaerthoek, Lyssenthoek, Wipperhoek en Helhoek voor hun rekening.

16 05 1677 Via advocaat HUYGHE wordt er gevraagd naar de inhoud van een *discreet advertisement*. Er is dus een buitenstaand individu die de pleitende heren iets te zeggen heeft.

02 03 1678 komt Jeroen met zijn advocaat Jan MASEMAN tegen Nicolais DE SAGHER op. Er zijn op het proces twee boekjes met rekeningen. Het boekje A, waarin de betalingen zijn genoteerd door Jeroen LABAERE, Joos QUETSTROY en Clais DE SAGHER en een tweede boekje B van de zoon van DE SAGHER met afwijkende notities, *eenichte betaelijnghe* gevonden *ter contrarien*.

20 10 1678 Clais DE SAEGHER brengt geschriften aan, nl. zijn notitieboekje.

09 11 1678 Phillips RAULÉ, van de kant van de wet, vraagt tussenkomst van de ontslagnemende schatbewaarder Ferdinand VAN RENYNGHE, en de schatbewaarder in functie Michiel VAN DE SANDE wordt gevraagd om de rekeningen voor te leggen. Ze zijn bang om eminente burgers te moeten straffen: ze *duchten zich om het verliesen van twee experte deelslieden*, onverdachten, *partien niet suspect*. Ze sturen aan om te vragen dat ze de eed afleggen *rechtsinnelijck* en *rechtveerdelijck* te procederen.

1679 Gerechtelijke ondervraging (*Enquete judiciaire*). Joos QUETSTROY, zoon van Christiaen, 43 jaar, *olieslaender*. Hij noteerde in het bewuste boekje de ontvangen bedragen van de *ommestellinghe* en ook de zoon van DE SAGHER deed dit.

22 01 1680 SAGO vraagt verstek van *preuve*. Hij zegt dat de verdediger nog tijd heeft om bewijs te leveren.

31 01 1680 Jean HASE vraagt uitbreiding: amplificatie. Terwijl op 24 02 1680 SAGO aanhoudt te beweren dat hij nog tijd heeft. HASE wijst erop dat Joos QUETSROY in de gevangenis zit en dat hij het zal in orde brengen.

24 02 1680 HASE wijst er nog eens op dat QUETSROY in de gevangenis zit en dat hij zal *volcommen*.

27 03 1680 wordt hij niet gestraft omwille van dat verstek. Hij wordt *ghepurgiert*, en 05 1680 krijgt hij verstek *behoudens van weiden: hij heeft geen verweer meer voor het debat*.

18 05 1680 SAGO vindt het achterpoortje om terug te keren. De zaak kan breder worden bekeken. Ook de stad en zijn bewoners, de *generaliteyt*, hebben hier aanspraken, want het gaat om de belastingen, de *ommestellingen*. De wet beveelt dat er binnen de 24 uur moet op in gegaan zijn.

25 05 1680 HASE kan uiteraard alle tegenstand bieden die er op dat moment nog kan. Hij dient van *reproche* en *contradictie* (gebeurt 28 05). Hij doet dat met drie stukken die hij gebruikt, *employen*.

12 07 1680 Er komt een ultiem antwoord door SAGO voor Jeroen DEL BAERE.

18 07 1680 De advocaat HUYGHE komt op het toneel en replikeert in ultieme instantie (salvatie en solutie) in naam van de verweerder.

31 07 1680 Meester Pieter HUYGHE haalt nog een papiertje boven met een verwittiging (*advertissement*). De wet eist eens te meer dat het eindelijk gedaan moet zijn, dat er *vulcommen es ter sententie*. Het proces duurt nu al een jaar en toen werd dat ook al gevraagd.

26 09 1680 Ze komen bijeen. Er is bewijs toegestaan, maar er is tegengesteld bewijs van de h. tegenover de v.

16 10 1680 HASE treedt op om te *volcommen*.

19 10 1680 *Duplicque* van de eisende partij. 26 10 1680 HASE neemt het bewijs aan en *ter contrarie* komt de eisende partij. 30 10 1680 Ze komen *meerdaeghs* terug.

04 11 1680 Alsof het proces herbegint komt de aanklager met zijn gedetailleerde aanklacht en wat hij wil bepleiten, *intendit*. 06 11 1680 SAGO via *contrarie preuve*, met tegenbewijs en zijn *intendit* stuurt aan op nog eens verweer en tegenstelling, *reproche* en *tegendictie*.

15 11 1680 Jeroen LABAERE stelt een tweede *reproche* en *contradictie* en vraagt verstek voor verweerder.

23 11 1680 HASE neemt tweede *reproche* met vijf aangewende *employen*.

04 12 1680 SAGO geeft tweede solutie als antwoord op Jean HASE met twee aangewende *employen* om de zaak te doen raadplegen (*consulteren*).

05 12 1680 De verweerder vraagt *adverstissement* met vijf *employen*. 07 12 1680 HASE geeft tweede antwoord op SAGO (*salvatie* en *solutie*) met zeven *employen*. 07 12 1680 Er wordt een *advertissement* geschrapt.

07 12 1680 De eisende partij brengt nog maar eens een *advertissement*.

22 01 1681 De partijen worden aangemaand om van ambtswege verhoord te worden. Ze zijn het duidelijk beu. 05 02 1681 Er wordt voldaan. 08 02 1681 RAULÉ komt schriftelijk voor.

12 02 1681 Opnieuw *meerdaeghs*. 15 01 1681 Om de een of andere reden wordt er opnieuw verstek gegeven met zuivering, *purgierende*. Het geding kan dus verder.

22 02 1681 HASE geeft voldoening (kopie getekend door RAULÉ).

05 02 1682 Jan BAERT en Jan THYBAUT *inde plecke van Jeroon LA BARE* komen op als vervolg van de tussentijdse uitspraak, *sententie interlocutoire* van 28 04 1682. voor de h. pleit RAULÉ.

DEPUYDT Jacques. Er is een rechterlijke ondervraging, *enquête judiciaire*, waarin hij aan het woord komt.

18 11 1679 Jacques DEPUYDT, zoon van Jacques, 48 jaar; landbouwer kent eveneens dat boekje met de gele kaft.

In het vervolg van het debat lezen we: *Ergo al te vergifs hier te ratelen dat den selven PUYDT is van sober ghesteltenisse, infaem etc.* Het doet er dus niet toe of de tegenstander zegt dat die Jacques minus-habens is.

En in verband met zijn vermeende medeplichtigheid wordt genoteerd. *Tegen dat hij neffens zijnen soone (die in desen oock gelove meriteert) vuytghecocht soude zijn gheweest* vededigt de aanbrengrer de stelling. *Eén getuige is niet niemand*. En er is maar die ene. Het is niet de eerste de beste.

De verdediging stelt dat *den vooroemden PUYT in desen meriteert*, verdient te worden gehoord als eerlijke getuige. Hij is *tanquam testis omni exceptione maior*. Hij is een getuige beter dan geen ander.

DE SAGHER Nicolais, *verweerder*, procedeert met Jan BUYCK. In eerste instantie moeten ze het geschil onder elkaar oplossen opdat de schatbewaarder van de stedelijke gelden zou betaald worden. Ze worden verwacht op 14 03 1678 om negen uur 's morgens. Als ze dit niet doen dan moeten *ghecommitteerden*, aangestelde personen, optreden. Jeroen DELBAERE zegt

dat hij rekt op spoed, gezien het verlies voor de stad - *geen ommestellinghen* - als ze DE SAGHER niet dwingen. Op 14 september 1678, maanden later, verschijnt Clais DE SAGHER. Hij staat als verweerder tegenover Richard CAMBRAY en Joos QUETSTROY. Clais heeft op dat moment de advocaat HUYGHE onder handen genomen. 20 september 1678 is het advies van VELLE dat aangezien DE SAGHER ook op hetzelfde boekje schreef dat hij daardoor de notitie beaamde.

19 10 1678 De wet bepaalt dat DESAGHER komt met zijn request.

De SAGHER heeft blijkbaar zichzelf erin gepraat door bij de ex-schatbewaarder zijn gelijk te zoeken. *Incommende tot de getuigenissen van de Heer Ferdinandus VAN RENIJNGHE die den v. niet en heeft connen reprocheren die seer eerick van de saeke tuught want hij tuught dat desen v. tsynen huuse gecommen is met syne boucken omme daervut eenigh proffyt te connen trecken daertoe sij niet en hebben connen geracken ende waerover bij tweeden intendit ten laetsten article genomen is employ als wanneer hij exhibeerde twee notitie billetten in de welcke bevonden waert dat tgelt en billetten (hij kan niet anders dan deconstateren dat er geld tweemaal is geboekt) tsamen genomen waeren sulcx dat hij syn ongelick medebracht en daarmede de saeke nogal meer vaste gestelt ware. Van synen ontfanck en daertoe hem souckende te krijgen heeft verweerder gemaect een blanckenbersche proiect van rekenijnghe daerinne brenghende somme niet betaelt nochte geannoteert op het quitanceboucx-ken A oock onder de betaelijnghe aldaer geannoteert int particulier gebrocht de betaelijnghe die hij gedaen hadde in ordonnancie, die nochtans hem waeren gevalideert gecomprenheert en gecommen in de somme int selven boucxken geannoteert voor gelt gelyck sy in effecte waeren.*

HASE (DE HAESE) is pleitbezorger en wordt vaker genoemd in dit proces. DELBAERE krijgt gedurende het proces van advocaat HASE een boemerang-antwoord: *Is dat een dubbelheijt ofte valscheijt ghelyck de heescher (Jeroen) seght?* Hij verwijt me valsheid. Als Jeroen dat durft zeggen dan moet hij dat bewijzen. En zou het dan ook zo niet kunnen zijn dat Jeroen zelf wilde profiteren van het geld van de verweerder? Hij wijst op gesjoemel met ordonnancies. *Als in het regard van de voorseyde ordonnancie willende hem alsoo verrijcken met sverweerdens gheldt.* Hij voegt erbij dat er klaarblijkelijk nog geld is bij DELBAERE; hij moet het ergens gehaald hebben..Geld: *Daervan hij niet qualick en schijnt in possesse te wesen.*

HUYGHE Meester Pieter Frans. 18 07 1680 Hij dient van *salvatie* en *solutie* over DE SAGHER; 31 07 1680 verwittiging (*advertissement*); 28 01 1682 *den verweerder gheassisteert van advocat Meestere Peter Frans HUYGE.*

In een van de debatten wordt de verweerder ervan beschuldigd dat hij trachtte meer uit zijn ontvangen geld te halen dan hij in feite mocht innen. We lezen: *hij maakte er een Blankenbergse rekening van.*

JOETS M., greffier van van Steenvoorde.

LA BAERE Clais, zv. Pieter, 50 jaar, *lansman inde Helhoek.*

LOYS Christian.

MARCQUET Jan, 74 jaar, griffier van Loker en DE SCHOEMAKER Phillipe, baljuw van Hoflande, 60 jaar, *gheede deelslieden* zullen zich de zaak van LA BAERE Jeroen aantrekken.

Er worden uiteindelijk vreemden bij betrokken omdat ze er niet aan uit kunnen. 05 03 en 19 04 1681 worden de deelslieden Meester Jan MARKET en Andries SERPENTIER aangesteld.

28 01 1682 Ze moeten definitief verschijnen.

Op dat moment is meester Jan BUYCK de procureur van Jeroen LABAERE. Ze debatteren tot in de septupliek (zeven antwoorden op het eerste antwoord.), wat zeer ongebruikelijk is. Het resultaat is dat ze *in tadvij*s belanden.

De bloemlezing waarin de beide partijen elkaar lieve woordjes toefluisteren is allerm minst voorbeeldig. De rechtbank beslist dan maar vreemdelingen in te huren.

Zij zullen ingaan tegen *soo bij solutien als adverstissement andere redenen voortbrengen... het merckelyck gefabriqueert proiect van de rekenijnghe*.

MARSILLES Phillips, Schepen van Poperijnghe.

QUETSTROY Joos. Jeroen was *tsamen met eenen Joos Quetstroy collecteurs van de collecten die omghestelt sijn gheworden binnen dese stede ten jaere 1677*.

RAULÉ Phillipus Berthelomeus, zoon van Nicolais, 26 jaar, landmeter en deelsman weet dat het boekje acht dagen ter controle was. Treedt op in naam van de wet. Op 08 02 1681 RAULÉ komt hij schriftelijk op. Later nog eens *Achtervolghende de prefixie van daghe op hedent en in voldoenijnghe ter sententie interlocutoire* (tussentijds vonnis) *van den xxvij januarij 1682 soo es ghecompareert den heescher (in zijn plaats Jan THYBAULT en Jan BAERT) en gheasisteert van procureur RAULÉ*.

REMSDIX Meestere Charles en CHEYS zijn ontvangers.

SAGO Jacob is eveneens pleibezorger. We noteren de data waarvan de gegevens boven al te vinden zijn bij Jeroen DELBAERE. 11 10 1678 komt Jacob SAGO met een verwittiging, *adverstissement*, van zes aangewende *employen* in het voordeel van Jeroen DELBAERE; 22 01 1680; 18 05 1680; 25 05 1680; 12 07 1680; 06 11 1680; 04 12 1680. SAGO verzoekt de eed (*de calumnia*).

SERPENTIER Andries. 05 03 1681 Aangestelde deelslieden Meester Jan MARKET en Andries SERPENTIER.

THYBAULT Jan. 05 02 1682 Jan THYBAUT, zv. Jan, in de plaats van Jeroen LA BARE.

VAN DE SANDE Michiel, schatbewaarder in functie, wordt gevraagd om de rekeningen voor te leggen.

VAN DER KINDEREN Jan Baptist tekende een document.

VAN RENYNGHE Ferdinand, schatbewaarder op pensioen, *afgaande tresorier* (1678).

VANDER FOSSE Jan, burgemeester en LA RUE Pieter, schepen van Poperijnghe. 20 januarij 1680.

Samenvattend.

Volgens de tegenpartij (DE SAEGHER en zijn advocaat) is er een uitleg waar dat geld van DELBAERE vandaan komt. *Soo ghesijen wort bij sverweerdens eerste beleet (belijdenis bewijs) van preuve dat hij diverse personen een en deselve somme tweemaal heeft doen betaelen*. Hij liet bepaalde mensen tweemaal betalen.

Dat helpt hen te besluiten: *et semel malus semper presumitur malus in eodem genere delicti*⁴. Wie eenmaal voor een bepaald delict betrapt werd, zal wel vaker zulke misstappen begaan hebben.

De verweerder stelt uiteindelijk in zijn lange betoog: *Waarmede van alle causen sijnde in het licht gebracht sheeschers quade trauwe en malversatie*. Het boekje A wordt daarmee gewraakt en DE SAEGHER wil daarmee zijn *bouxken* confirmeren.

We deden een poging om te achterhalen wat er gebeurde. Werden bepaalde bedragen tweemaal in rekening gebracht, eenmaal in speciën en nog eens in ordonnancien. Zo duidelijk is het niet.

⁴ *Semel malus semper praesumitur esse malus in eodem genere*. Wie eenmaal slecht is, wordt altijd verondersteld slecht te zijn in dezelfde tak van delicten. Cro. Car. 317. (Erasmus) - *Iemand die zich eens misdragen heeft wordt altijd voor slecht gehouden*. Cro. Car. Bron: *Sir George Croke's Reports*, gepubliceerd in Normandië (Frankrijk), en vertaald door Sir Harebotle Grimston in 1657.

Zoals dat al eeuwen in de processen gaat, kan de ene over de andere geen goed woord over de lippen krijgen. De verdenkingen zijn schering en inslag. Jeroen DELBAERE voorspelde dat zijn tegenstander *door de oneffendheden en non overeenkomste in de rekenijnghe* de aangeklaagde zich *al te claer hem stekende(was) in confusie*.

SAP 167

BECQ Honoré, handtekening.

BECQ Pieter, handtekening.

BERVOET Baven (Bavo), opgeroepen getuige.

BEUF Pieter leverde *ses hemdekens, een halfve elle lijnwaert, een elle schipwaert⁵, neghen elle lijnwaert en twee haspen⁶ bels gaerne* op 17 januari 1696.

BROUCKE, pleitbezorger in een betwisting over de huur van *Het Gouden Hoofd*. De overeenkomst was enkel mondeling. De rechtszaak wordt gevoerd via de advocaten

BROUCKE en BULCKAERT.

BROUCKE, pleitbezorger.

BULCKAERT, pleitbezorger.

BUTZEL Fransoys.

CHIJIS Marijanna, dv. *Jaeques*, bewijsstuk over de erfgenamen. 18 01 1697.

DE COESTER Jean tegen Nicola VAN THUYNE omwille van levering door Jean Baptiste VILLET. 29 07 1698.

DE HAESE Jan, pleitebezorger.

DE RIMSDICX Charles.

DE SAGHER Jan, handtekening (+).

DELANOYE doet de controle.

FEROU Frans, *vice pasteur du village de* Godewaersvelde.

GOMBERT Frans, opgeroepen getuige.

KESTELOOT Fransoys, opgeroepen getuige.

LA CAINGNIE Jan, handtekening.

Les Révérends Peres Jesuistes⁷ Anglois a Saint Omer *demandeurs* tegen BUTZEL⁸ Fransoys, *deffendeur*. 30 12 1697.

LOIJS Jaecque, *procureur* van Jean PARMENTIER tegen Jean FEROU. 18 01 1696. (SAP 167B).

MASEMAN Ph.

PACQUET Fransoys, getuige.

PATTYN Robert, akte van autorisatie tegen Pierre BOEKEROOT (BAEKEROOT?). 01 01 1697.

PETYT Jean, 12 november 1689 in proces Frans FEROU.

PETYT Jean, tegenpartij. 21 06 1689.

PLADIJS Charles negen ponden jaarpacht voor *Het Gouden Hoofd*, herberg. (1697).

PLOUIJ Pieter, handtekening.

RENNIJ Jan, handtekening.

ROENS Barthelomeus. 09 05 1697.

STEP Maximiliaen, handtekening.

VAN DE SANDE Michiel, klerk van den Heere.

⁵ Schipwaert: vreemd dat het hier ook gaat om *elle*. Het moet meetbaar zijn in de lengte, dus een bepaalde stof?

⁶ Haspen: cf. haspelen: Haspelen. *Devider du fil*, PLANT. *Haspelen*, (in de *Fabrieken*), *het Opwinden van Draad tot een Streng of op een Klos*. - *Van garen enz. Het op den haspel winden ten einde het aan bindsels enz. te kunnen verdeelen; vandaar: aan strengen verdeelen, tot strengen maken*. (WNT) Het blijkt dus een instrument te zijn om garen te verdelen. *Bels gaerne* zou kunnen garen zijn uit Belle. (Frans Vlaanderen).

⁷ Engelse Jezuiten Er was dus niet alleen spanning binnen de recolettenkloosters.

⁸ Butsel Charles is baljuw in 1735.

VAN DER KINDEREN Jan Batist, aman van Poperinge.
VAN THUYNE Nicola
VILLET Jean Baptiste;

SAP 168

BEUF Pieter. We vinden er zijn *handboek* op 8 01 1696.
FOUREZ.
PUYT Margariete.
TAQUET François, *messagier* van de stad.

SAP 177

CARPENTIER Frans.
MESSELEIN Jean tegenover de baljuw om een boete voor Pierre DE VOLDER, die op café (*In de Valk*) zat 12 08 1705 gedurende de kerkelijke diensten.
VERNAELDE David tegen de baljuw van de stad Poperinge wordt een boete opgelegd omdat hij 's zondags gedurende de kerkelijke diensten op café (*In de Valk*) zat. 25 11 1705.

SAP 194

BOLLAERT Jan Baptist v. tegen Augustijn VAN DEN AMEELE h.
BOUCHOUT Franciscus Jacobus, *procureur deser stede en jurisdictie van Poperijnghe* op 18.10.1718.
BOUCHOUT Francois tegen N. TERLYNCK 18 10 1718. Oppositie. Oppositie.
VAN CAYSEELE Jan: *van hem niet te ontmaeken directelick nochte indirectelick van eenighe pennijnghen die hij schuldigh is ofte staet te wesen an Clays PIJCQ de jonghe*.
HUYGHE Meester Pieter Frans 25 8^{bre} 1718, als ontfangher van de goederen *competerende de kercke van Sint Jans binnen deser stede doen verbodt en interdictie aen Jan VAN CAYSEELE*
LANTSWEERT Jaques Melchior en Joannes Gregorius LAGROE, *schepenen ter adjoincte van meestere Michiel Francois LE LIEGOIS, greffier der stede en jurisdictie van Poperijnghe*. 23 januari 1718.
LE LIEGOIS meestere Michiel Francois, griffier..
LIEBAERT Michiel.
LIEBAERT, procureur.
MAEZEMAN Jan Bap^{tiste} Benedictus, *stadshouder van leenhoove bailliu der voorseyde stede en casselrie van Veurne*.
PIJCQ Clays.
ROUSERé Pieter, *d'oude* en Lodewijk KESTELOOT, *causa uxioris*⁹ tegen Albertus VAN PEENE. 30 12 1718.
TERLYNCK Nicolais wordt zonder zich te kunnen verweren of niet-ontvankelijk te kunnen verklaren (*nul inthimatie*) gedaagd door Franciscus Jacobus BOUCHOUT op 18.10.1718.
VAN CAYSEELE Jan.
VAN DEN AMEELE Augustijn h.
VAN PEENE Albertus.

⁹Causa uxoris: van de kant van de echtgeno(o)t(e).

SAP 195

ROUSERÉ Pieter *d'oude* en Lodewijck KESTELOOT causa uxioris v. tegen tegen Albertus VAN PEENE, h., 10 januari 1719.

SAP 234-235

BEERNAERT Pieter, *landtsman* van Westvleteren en het Zwijnlandt¹⁰.

BEERNAERT Pieter, Jan TAVERNIER, Jan BUSSON, en V SCHREVELE, Florens FLOORESEUNE, *landtslijeden van Westvleteren en het Zwijnlandt*¹¹ als te weten (SAP 235A D1).

BOUVE, Meester Pieter, *medecynelicientiaat*.

BUSSON Jan, *landtsman* van Westvleteren en het Zwijnlandt.

BUSSON Jan.

CREUS Jacob.

DE RIMSDICX. Charles

DE SWARTE Guillaume, *Churriegien*¹².

DE ZAGHERE Matheus.

DU POINCEAU Jaques, waarop lijkschouwing wordt gedaan op de 14 juni 1669, liggende op *de Bruggestrate in den Oosthoeck deser jurisdictie*.

ELLIEUL kopij. 23 02 1726.

FLOOR Jaecques, schepen van Poperinge, maakte wat kabaal in de wetkamer, *grootte troubelen* en *insolentien* (onwellevendheid) *hebbende hooghe* en *inciviele* (onwelvoeglijke) *woorden*. (1639).

FLOORESEUNE Florens, *landtsman* van Westvleteren en het Zwijnlandt.

FLOORESEUNE Florens.

ISENBRANDT Jan Baptiste.

MAECKEBLYDE Louijs, baljuw. 24 04 1678. *Informatie preparatoire*.

MAECKEBLYDE, *Heer* en *Meestere* Lodewyc.

MAERTEN, Meester Gaspar, *medecynelicientiaat*.

MASEMAN, *ghesworene*.

PETYT *Meestere* Jan tegen *Heer* en *Meestere* Lodewyc MAECKEBLYDE,. 08 10 1677.

REMSDICX Meester Charles, burgemeester.

SCHREVELE V, *landtsman* van Westvleteren en het Zwijnlandt.

TALUWE Christine, uit O.-L.-V.- Poperinge tegen Matheus DE ZAGHERE, bruidegom van Cecilia Maria DE VROE. Zij was op haar beurt weduwe van Jacob CREUS. Er is een proces voor de bisschop van Ieper. 31 08 1643.

TAVERNIER Jan, *landtsman* van Westvleteren en het Zwijnlandt.

VAN DE SANDE Michiel, *clerc vanden Heere*.

VAN DER KINDEREN Jan Batist, amman van Poperijnghe (in de absentie van de baljuw).

VANDEN BERGHE Marie Françoise, Jacoba, Marie Anne en Bregitta de vier dochters van wijlent sieur Andries¹³ *verweerderghen ter eender ieghe*ns Andries BOLLENGIER *ter cause* van Helena JANSSEN *sijne huysvrauwe*. Zij zijn *schoolvrauwen*.

¹⁰ De feiten zijn bekend. Er werden Franse soldaten gedood en daar moest voor betaald worden cf. de drie dubbele ommestellijngen. SAPpig jrg. V, nummer 2, blz. 56 vv.

¹¹ De feiten zijn bekend. Er werden Franse soldaten gedood en daar moest voor betaald worden cf. de drie dubbele ommestellijngen. SAPpig jrg. V, nummer 2, blz. 56 vv.

¹² *Chirugijn* wordt hier op verschillende wijzen geschreven. We mogen ons de chirurg van die tijd niet voorstellen als zijn collega van heden ten dagen.

¹³ Zie SAPpig 2010/1 artikel omtrent de 18^{de} eeuwse kantschool.

VANDER FOSSE, *gesworene*.

VERSLYPE Jacob maakte huwelijkse voorwaarden met Genoveva WANTES.

VERSLYPE Jacob, de weduwe tegen Jan HOSDEY, cum suis (*met de zijnen*). 1705.

VOET Robert, zv. Maillaert, *oudt veertich jaren ofte daeromtrent, landtsman, in den Hamhouck van Poperijnghe*, getuige.

WANTES Genoveva v. tegen Jan HOSDEY, cum suis¹⁴ *heeschers*. 07 01 1624.

SAP 237A

DANIS Michiel Valerianis.

DE BERT, *meestere* Michiel.

REYPHINS, schatbewaarder (*tresorier*).

ROBEYS Frans, *deurwaerder*. 1735.

SAP 245

BEKE Jacob h. tegen Gillis VAN DE PEPERSTRAETE. Mei 1590.

DATEN Jan. DATEN¹⁵. 14 september 1585.

DE BERGH Pieter, zv. Jans, h. tegen Carel VAN CLYTE als *hoir ende aeldynck*.

DE NUWELAERT Matthys, zv. Matthys.

De waerdeerders¹⁶ van de hoppe.

DE WORM Jaques.

NUETS Adriaen, h. tegen Jaques DE WORM.

ROELENS Pieter.

SHEERJANSSEUNE, de weduwe Jaques h.

VAN CLYTE Carel.

VAN DE PEPERSTRAETE Gillis.

WECSTEEN.

WINNEBROOD Anthenes h. tegen Jan BLUES, zv. Gillis.

SAP 247

BAVELAERE Claijs.

BLAEVOED Caerel.

CHRISTIAEN Pieter, als *dienaer van de caemere*. 27 08 1566.

DATEN Jan als *borghe* en *principael*¹⁷ over Robert VAN BELLE tegen Claijs BAVELAERE.

DE KEYSER Jooris: de *aeldijnghe*¹⁸.

DE MUELENAERE Jan .

DE PAPE Jaques tegen KEERNE Franchois.

DE ROODE Maillaerd.

DE ROODE Vincent tegen Mahieu VRAMBOUDT, de wed., in garande.

DE RYCKE Chrstiaen.

¹⁴ Cum suis: en de zijnen. Dit proces is behandeld in SAPpig V, 1: 3-13. Jacques Destailleur, *De zaak Hosdey-Wanten*.

¹⁵ Jan DATEN. Persoon die blijkbaar in die periode in Poperinge af en toe verbleef of er een vaste stek gehad heeft. Wie weet is hij er niet geboren? Dé Jan DATEN?

¹⁶ Warandeerders: keurders. Hier lezen we *waerdeerders*.

¹⁷ Borg en principaal: De *eerst aansprakelijke schuldenaar* (in tegenstelling met de borg) is *de principaal* De *Principaal* wordt eerst gedaagd, voor men over de borg klaagt.

¹⁸ Aeldijnghe: erfgenamen.

DE RYCKE Willem als voogden van de kinderen van Chrstiaen DE RYCKE tegen Dieryck VAN DYCKE.
 DESLIJE Jan tegen Adriaen NUETS.
 EVERAERD Jan *voorschepene*¹⁹.
 HAPPE Pieter, 9 augustus 1566, gearresteerd.
 HUUGHE Jaspar. 30 09 1585.
 KEERNE Franchois tegen Jan DE MUELENAERE en Jan VAN HEEDE als voogden van de kinderen van Mattheus DE PAPE. 02 10 1561; 03 06 1585.
 MAKEBLIJDE Loys, burgemeester.
 MAZEMAN Jan.
 MORTIER Leyneken, de dochter van Joos, gehuwd met Maillaerd DE ROODE.
 UYTENDAELE Pieter tegen Caerel BLAEVOED.
 VAN BELLE Robert.
 VAN DER ZYPE Olivier.
 VAN DYCKE Dieryck.
 VAN HEEDE Jan.
 VAN POUCKES Adriaen (DEPUDT) tegen François VANDROEME.
 VANDER ARENT Augustin.
 VANDER ZIJPE Olivier *schuldig by transporte*²⁰ *van de huusvrauwe van Augustin VANDER ARENT*
 VANDROEME Francois.
 VRAMBOUDT Mahieu.
 WIJTS Gadifer.

SAP 248

BUYCK Jacob *in thuwelijck hebbende weduwe* van Jan VANTECHELE v. tegen Jan VERGRACHT sr. h. *omme de saecke thijen ponden vijf schellijnghen drij grooten vlaemsch reste van leverijnghe van vleesch*.
 DE DAMMERE Wed. Pieter, de v. tegen de wed. Pieter VERMEERSCH *heescheghe omme ses ponden acht schellijnghen seshijen ghemeten lans par rekenijnghe van leverijnghe van wolle*.
 MAZEMAN.

SAP 249, 124

TOLLAIRE Louwijs tegen Jean LANTSWEERT om een schuld af te betalen. 16 03 1705.

SAP 250

BUTSEL Charles Bertin, baljuw van Poperinge.
 BOUCHOUT, pleibezorger.
 CHEYS Jaeques, schepen.
 DE LANGHE Jacobus, schepen.
 D'OUTY Anthoine, schepen.

¹⁹ Voorschepene: eerste schepen, opperschepen.

²⁰ Transport: *Men verstaat er ook door een overdraght, zonder presumptie van fraude, der goederen in betalinge van een schuld of uitkoop.* (WNT)

HANX François, schepen.
HUYGHE Christianus Ignatius, opperklerk.
LANSWEERT Jacobus Melchior, schepen.
LELIEGEOIS Michiel *François*, griffier van de raad en pensionaris.
MAECKEBLIJDE, *Meestere Pieter*, , burgemeester van de wet.
MINNAERT François, schepen.
PIJCK Nicolais, schepen.
PROVENTIER Ignatius Laurens, schepen.
PROVENTIER Jaques, pensionaris.
ROUSEL, pleibezorger.
VAN DE GOESTEENE Jacobus, schepen.
VAN RENIJNGHE Jean Baptist, schepen.
VAN RENIJNGHE Nicolais, burgemeester van de commune²¹.
VANDROMME François, schepen, tegen Charles Bertin BUTSEL, baljuw van Poperijnghe (boete).

SAP 251

VERBURGH Gillis tegen de baljuw omdat hij een boete moet betalen in het voordeel van de armen. 24 11 1635.

SAP 252

CARPENTIER dagvaart op 29 05 1666.
DE VLOO Jan tegen de wed. *Pieter* MARTIN omwille van de kosten.
MASEMAN Jan is zijn procureur. 22 05 1666.
MARTIN Pieter.
DE VLOO Jan zv. Joannes, 29 mei 1666.
MARTIN *Pieter*.
MASEMAN Jan.
SAGO, pleitbezorger.
VANDER FOSSE, Jan en Jacqueline.

SAP 255

MERLEVEDE Christine.
MERLEVEDE Jacob, schepen.
MOENAERD Gheleyn, schepen.
PIEREN Gillis, schepen. alias Egidius PIEREN.
SCHERRIER Willem, schepen.
STALIN Gheleyn, schepen.
VAN BOUCHOUT Willem tegen Jan DOL als voogd van de kinderen van Jan. VAN BEVEREN 07 09 1579.
VAN DEN AMEELE Vincent.
VANDER LINDEN J.
WAELS Mahieu en Boudewijn.

²¹ Er waren twee burgemeesters: een van de commune en een van de wet. De commune was wat we nu de gemeenteraad noemen. De wet was vergelijkbaar met de politie.

SAP 257

BOLLENGIER Jan Francois.

BOUCHOUT 1736.

DE BAENST Pieter Francois.

DU FLOCQ E.G. 20^{sten} 9^{bre} 1736.

HANNOT Jan, levering paard.

LANSHEERE Marie Anne en Joannes VAN CAEYZEELE.

LARMUSEAU M, 1736.

LIEBAERT Pieter en synne overleden huysvrouw heescher van garrante.

MAECKEBLIJDE Lodewijck.

SALLOMé Dieryck.

SAP 276

BOUVE Eloy.

DATEN Jan tegen de keurders (*waarandeerders*) van Hoppe.

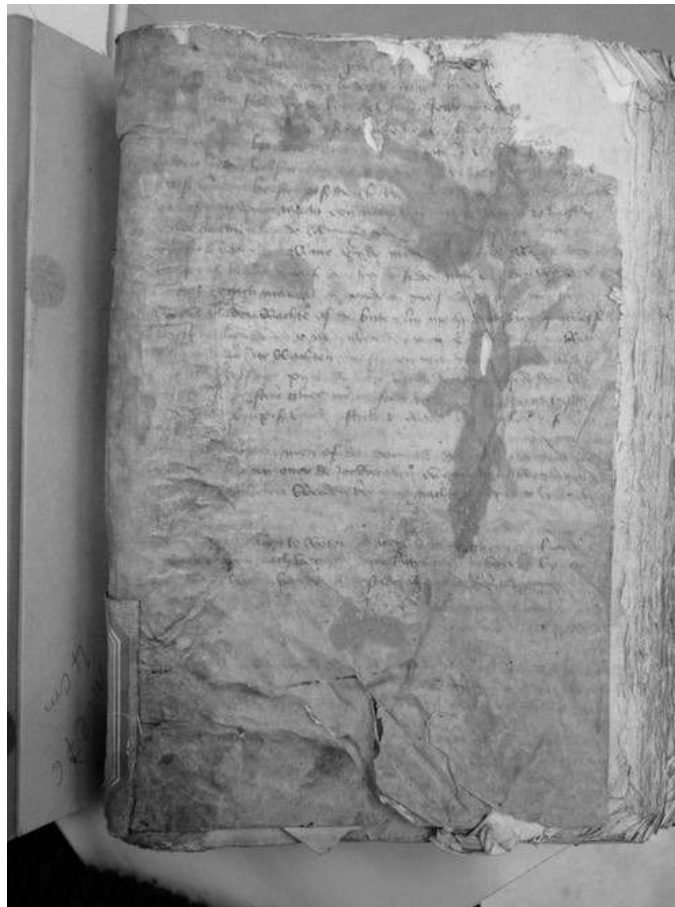
DENYS Willem .

HAUWEEL Jan.

ROUVEROYE Pieter tegen Willem DENYS (1 maart 1581).

VAN DYCKE Franchois tegen Eloy BOUVE, nul-inthimatie (1581).

VANDEN AMELE Clays tegen Jan HAUWEEL (1581).



PAASBRIEFJES

Henri Vandenberghe

Kerkelijke wet

In de kerkelijke geboden stond en staat nu nog dat de R.K.-gelovigen hun Pasen moeten houden. Senioren en mediores kennen alvast nu nog het rijmpje dat ze aan hun plechtige communie moesten kennen. *Zon- en feestdag zult gij eren, op boet- en vrijdag vlees ontberen, houdt de vasten ongeschonden, biecht minstens eens per jaar uw zonden, en nut rond Pasen 't brood des Heren.*

Rond Pasen werd afgesloten met de Dominica in Albis, het afleggen van de witte gewaden, Beloken Pasen. De periode werd *beloken*, de luiken waren dicht gedaan. Dan kon je je Pasen niet meer houden.

Wie de kerkelijke moraal dieper doorgrondde weet dat hier een rudimentair realisme in schuilde. Enerzijds moest men niet biechten tenzij men *doodzonden* had bedreven. Toch zat hier een verplichting in geformuleerd. Het *nutten van het brood des Heren*, met name de communie, mocht slechts *in staat van genade*, dus formeel zonder staat van doodzonde. We zien hier dat de kerk er toen wel van bewust was een *kerk van zondaars* te zijn.

Laten we de theologie hier dan even rusten. De paasplicht was een kerkelijke wet. Het kerkelijk recht was disciplinair en formeel juridisch van een heel hoogstaand niveau en is ook lang model geweest in de procedures en de rechts technische terminologie.

Met Keizer Constantijn werden kerk en staat bondgenoten. De latere toestanden waarin de ketterjacht vaak toegeschoven werd naar de staatsinstelling waren spijtige ontsporingen²². De geschiedenis leert hier duidelijk hoe *recht* en *gerechtigheid* wel eens bewijzen dat Vrouwe Justitia niet enkel geblinddoekt maar ook wel eens blind kan zijn.

De kerkelijke wet is hierin niet zonder meer te vereenzelvigen met de goddelijke wet.

Goddelijke wet

De goddelijke wet is de decaloog²³ of de "tien geboden". Die zijn gedistilleerd en in de catechismus²⁴ omgedicht uit de wet van Mozes. Jahwe schrijft in het boek Exodus²⁵ via Mozes op de top van de berg Horeb in de woestijn Sinaï, op twee stenen tafelen, met 120 Hebreeuwse woorden de Tien Geboden op. In hoofdstuk 34 van Exodus staat dat God Mozes opdroeg een tweede versie van deze stenen tafelen te maken, omdat hij de eerste had stuk gegooid, toen hij terugkwam van de berg en zag dat het volk een gouden kalf had gemaakt en aanbad.

²² Vaak wordt de inquisitie onder een onterechte noemer geplaatst. Er moet onderscheid worden gemaakt tussen de kerkelijke rechtbank en de civiele rechtbank. Al moeten we gereserveerd omgaan met het fenomeen en meerekenen dat de burgerlijke overheid soms de kerkelijke rechtbank *subsidieerde*, bv. de processen aan de burgers die onder kerkelijke diensten *dorst hadden*, d.i. *ter herberghe vachierden* (XVII^{de} eeuw).

²³ Gr. *dekalogos*, van *hoi deka logoi*: de tien woorden.

²⁴ Voor de geïnteresseerde: de Mechelse catechismus (voor de bisdommen van België) is terug te vinden op de site van de priestergerenootschap Pius X: <http://www.stpiusx.be/fr/node/223>

²⁵ Gen. 20:2-17; Deut. 5:6-21; en de hergegrifte tafelen na Mozes kwade bui Gen. 34: 11-26,

Concrete gegevens

Iedere gelovige had dus de kerkelijke plicht tijdens de veertiendaagse periode rond Pasen te biechten en te communiceren. Het naleven van deze verplichting was vrij algemeen. Zo waren er in 1764 ongeveer 3394 paasplichtigen in Oostende die, op enkelen na, allen hun paasplicht vervulden. De parochianen die deze plicht niet tot de hunne hadden gerekend werden effectief vermaand.

Het is bekend dat in de laatste decennia van de 18^{de} eeuw het aantal paasplichtverzuimers toenam. Hoe meer inwoners, hoe moeilijker de pastoor kon uitmaken wie zijn Pasen niet had gehouden.

Om het naleven van die plicht te controleren werden *biechtbriefjes* of *paasbriefjes* ingevoerd. Het was een oude gewoonte, dat aan de biechtelingen een biechtbewijs werd uitgereikt. Mensen die ervan werden verdacht hun paasbiecht niet vervuld te hebben²⁶ konden aldus het bewijs ervan voorleggen.

Er is briefwisseling bekend waarbij de pastoor in het bisdom melding maakt van publieke figuren die deze verplichting aan hun laars laptten. Deze personen waren bijgevolg *suspect*, gevaarlijk of verdacht. Ze mochten niet in aanmerking komen voor ambten of *officiën* waar de kerk inspraak had. Of het overall in de praktijk werd opgevolgd weten we niet.

We kennen wel het fenomeen van de *paasbriefjes*.

Briefjes

Er is wellicht een tijd geweest dat die briefjes met de hand waren geschreven. Wanneer het fenomeen precies is ontstaan konden we niet direct te achterhalen. Wellicht is dit uit de tijd dat de pastoor teveel gelovigen effectief te controleren had. Na het Concilie van Trente organiseerde de kerk zich structureel en met de seminaries stabiliseerde zich de priesteropleiding zich er beter opgeleide geestelijken waren. Ze waren meer gemotiveerd om nauwkeurig toezicht te houden op het punctueel naleven van de kerkelijke wet. Dat blijkt duidelijk uit de parochieregisters: de doopregisters en de overlijdensnotities. Hier werd de controlerende functie noodzakelijk om de huwelijken volgens kerkelijk recht te controleren. Enkel wanneer de partner was gestorven kon men hertrouwen. Voor de overige sacramenten moest men in de doopregisters genoteerd staan.

Om het sacrament van het huwelijk in staat van genade aan elkaar toe te dienen²⁷ moest ook het feit dat de huwendden hun paasplicht hadden vervuld gecheckt worden. Daar hoorde een biechtbriefje bij. Het paasbriefje kon hier dus ook voor dienen. Het zal allicht bij *labiele* gelovigen ook soms de noodoplossing geweest zijn om bij de gewetensvolle dorpsherder hun *staat van genade* te bewijzen.

²⁶ Bijvoorbeeld omdat ze niet in de parochiekerk waren gekomen, maar bij de paters hun paasplicht hadden vervuld, of het voorgaande jaar in een andere parochie woonden.

²⁷ Kerkelijk gezien is het niet de priester die het sacrament van het huwelijk toedient. Hij is er enkel samen met de getuigen de vertegenwoordiger van de kerkgemeenschap, die de belofte extern aanhoort. Trouwens, bij het afroepen van de huwelijksbannen (toen de toekomstige trouwers *van de preekstoel rolden*) werd die gemeenschap extra aangemaand om aan de pastoor kenbaar te maken indien er beletsels waren. Dubbel check, zeg maar.

Controle

Het is zeker ook zo dat in het bisdom Brugge de pastoor nog vanuit het bisdom de verplichting had de gelovigen erop te controleren of ze hun paasplicht hadden vervuld²⁸.

De mensen die deze praktijk nog hebben gekend, vertellen ons dat de parochiale geestelijkheid inderdaad het gebruik kende enkele weken na *beloken* Pasen de parochianen te bezoeken. Het pastorale bezoek was niet ongebruikelijk. Er zijn meerdere *status animarum*²⁹ bekend.

We kunnen vermoeden dat de ene priester het gewetensvoller zal gedaan hebben dan de andere. We zijn er ook van overtuigd dat de ene het minder in een controlerende sfeer deed dan de andere. De studie van de pastorale aanpak zou hierin wel verhelderend kunnen zijn.

Eenzijds was er een *politiek*³⁰ waarbij de priester met die controle de *macht* uitoefende. Trouwens een niet zo evangelische houding. *Macht* is in het Woord Gods *dienen*.³¹ In de huisbezoeken ter gelegenheid van die controle, ook op de paasbriefjes, groeide blijkbaar reeds in de 18^{de} eeuw de mondigheid van de dissidenten. De priesters werden vaker niet zo vriendelijk meer ontvangen. In de geciteerde Oostendse brief lezen we dat er een verzet wordt genoteerd waarbij er personen waren die dit gebruik tegenstrijdig met de keizerlijke plakaten noemden

Anderzijds zullen er priesters geweest zijn die met werkelijk pastorale bezorgdheid huisbezoeken deden. In de *status animarum* komt dit niet altijd zo over. Er waren hier immer geijkte schemata voor. Dit is te zien aan de formuleringen *schamel* of *arm*, enz. Het zal ook wel niet zo geweest zijn dat het om de sociologische statistieken ging zoals we die nu kennen. Al is de significantie in de huidige aanpak vaak toch niet van het hoogste gehalte. *Quod est probandum!* Wat moet bewezen worden! We laten het oordeel hierover in het midden, bij gebrek aan deskundigheid.

Er rees verzet

Zoals hierboven reeds is aangegeven. Er rees inderdaad verzet. We geven een samenvatting van de mogelijke redenen.

Uiteraard was de controle in de groeiende individualistische en liberale context een doorn in het oog.

Hiermee samenhangend was de spot en de repliek van de bezochte gelovige de reden waarom de pastoor de praktijk zou stoppen.

In de Oostendse brief lezen we zelfs dat er al *valsmunters* actief zouden kunnen worden. Voor het bisdom was dat een argument om de verplichting te amenderen. Objectief historisch nog geen bewijs dat het al zover was gekomen.

Een subtiel situationeel argument valt ook te lezen in de genoemde Oostendse brief. Als de pastoor zich aanpaste aan het onbeleefde gedrag en wegbleef, dan beschrijft onze bron wat er gebeurde. *In de volgende jaren was – een genoemde pastoor - genoodzaakt om deze huizen voorbij te gaan, wat*

²⁸ Op 13 februari 1764 schreef de Oostendse onderpastoor De Roy een brief aan de Brugse bisschop om hierop uitzondering toe te staan.

²⁹ http://www.vvf-westhoek.be/Digitale_bronbewerkingen/Naamindex_Status_Animarum_Boezinge.htm; hier kun je de index uit de XVII eeuw inkijken van zo'n status animarum.

³⁰ *Politiek* wordt hier insensu latu gebruikt. Het gaat om de *Civitas Dei*, de Stad Gods, en daar kan men politiek, d.w.z. staatskundig op verschillende manieren mee omgaan.

³¹ We denken hier op Mgr. Galliot, de Franse bisschop, die de uitspraak deed. Als de kerk niet dient, dan dient ze tot niets.

door de buren, die van mindere stand waren, werd geïnterpreteerd als *exceptie*³² (=uitzondering) van personen. Hetzelfde is daarna ook aan een andere priester voorgevallen : toen hij onbeleefd werd ontvangen, vergat hij zijn zachtmoedigheid en antwoordde hij niet zonder ergernis op een onbetamelijke heftige manier en met spijtige woorden.

De verplichte bezoeken om de paasbriefjes op te halen werkte hypocrisie in de hand. Om toch in de gratie te staan van de pastoor. Om de goede naam had men naast de genoemde mogelijkheid van eigen drukwerk ook de mogelijkheid dat iemand anders meerdere keren ging en het briefje via deze ongewone lucratieve bezigheid toeleverde.

Daarnaast moet ook vermeld dat er geen naam van de biechteling op stond. Het was dus ook mogelijk van een briefje te onvreemden uit de kerkboek van een onoplettende of intens biddende kerkganger. In toevallige lectuur vonden we dat er in verkoop van oude boeken ook wel eens in het missaal werd gespeurd naar dergelijk briefje om de pastoor erin te voorzien bij de gelegenheid van zijn bezoek.

Plaatselijk

We kunnen plaatselijk het gebruik zeker tot aan het concilie traceren wat het afleveren van de paasbriefjes betreft. Hardnekkige betrouwbare mondelinge getuigenissen vermelden de huisbezoeken eveneens in Poperinge. We geven enkele voorbeelden van dergelijke briefjes.

Of ze in de handen van de pastoor zijn *gepasseerd* weten we niet.

Disclaimer

Om alle misverstanden te voorkomen moeten we even een ander onderscheid aangeven. Het pastorale bezoek van de pastoor werd niet enkel om die reden gedaan. Hij had om de *status animarum* de plicht zijn parochianen te bezoeken. Deze *visitatio* hoorde bij de verplichtingen van de pastoor. Dat het daarbij altijd zou gegaan hebben over het opnemen van de visie rond het kinderaantal en de katholieke moraal, is naar ons gevoel wishfull thinking van gefrustreerden.

Wel is bekend dat men de invalshoek van het ingeburgerde gebruik van het omhalen van de *Sint Pieterspenning* kan kleven op dit gebruik. De Sint-Pieterspenning, Pieterspenning of Petruspenning³³ is een jaarlijkse vrijwillige gift van katholieken. Het werd opnieuw ingevoerd in 1860 door Paus Pius IX na de nederlagen van het pauselijke leger tegen het Italiaanse leger in Castelfidardo in 1860³⁴.



³² Personen die bevoorrecht waren, uitzonderlijk werden behandeld.

³³ *denarius Sancti Petri* in het Latijn.

³⁴ Er was geld nodig voor een leger dat het Vaticaan tegen de Italiaanse aanspraken kon verdedigen.



ANNO 1648

Paul-Johan Desegher

Stadsrekeningen zijn de gedroomde bronnen om een beeld te krijgen van het leven in onze stad. Ook de vroegere eminente stadsarchivaris Fiers heeft ze uitgeplozen; daarvan getuigen zijn onderstrepingen in rood potlood.

We grasduinden SAP 24bis, SR van het jaar van de Vrede van Westfalen, 1648, toen een einde kwam aan de Tachtigjarige Oorlog³⁵.

Van die voorbijgane krijgsverrichtingen getuigen o.a. de notities onder het hoofdstuk

**Betaelijnghen van houdenisse³⁶ van soldaeten Logementen der selver,
theire³⁷ ende andersints ten dijen opsijene ghedaen**
(vanaf 58 ro)

(kantlijn: bij ordonnantie vande weth)

Alvooren betaelt aen *meester* Cornelis CAPELLE over de theire t synder herberghe ghedaen byde officieren vande marichael RANSAU, seker colonel ende ander soldaten alhier ghepasseert ende gherafracht³⁸ hebbende t samen by vier billietten ij^c xvijj £ vj s p = 228-6-0

Anden selven over de theire t synder herberghe ghedaen by den sergeant commende van bouloigne, syne huijsvrauwe ende ander chiefven van oorlooghe alhier ghelogeert hebbende by vijf billietten 462-8-0

Anden selven over de theire t synder herberghe ghedaen by diversche partijen van soldaeten alhier ghepasseert & gherafracht hebbende soo van t'garnisoen van S^t omaers, Ipre als ander plaetsen, bij 16 billietten 102-8-0

Aen Anthoine DU BOREAU ter ghelicken cause³⁹ daerinne begrepen de leverijnghe van wijn, broodt ende houdt metsgaeters haever ende andere waeren aen eenighe fransche officieren toefende alsdanne in garnisoene tot Ipre by vier billietten danof mentionerende, t'samen 177-12-0

Aen Pieter DE RYCKE ter ghelycken cause bij eenighe fransche officieren ende ander soldaeten, soo van t'garnisoen van Ipre, S^t omaers ende cortrijck, t saemen vier billietten 102-10-0

Aen Christoffel MAHIEU over ghelycke theire t'synder herberghe ghedaen by diversche partijen van soldaeten, soo van t'garnisoen van nieupoort, Ipre, St omaers & ander plaetsen metsgaeters byde hofmannen vande elf houcken, daerinne begrepen de Leverijnghe van seker bier, by 8 billietten 184-18-0

Aen Jan ROUSSEAU ende Willem DE SUETER ter ghelicken cause bij 4 billietten 100-6-0

³⁵Een boeiende periode waar al af en toe is uit gepubliceerd door de VPA. We vernoemen: *Boevenbenden aan de Schreve*, Henri Vandenberghe, Croonestucken 24. *Hosdey-Wanten*, Jacques Destailleur in SAPpig V, 2008/1 (eerste deel 17^{de} eeuw). *Jerome Delbaere*, Henri Vandenberghe in SAPpig V, 2008/2. *Verplichte tewerkstelling*, Paul Johan Desegher, SAPpig IV, 2007/2 (laatste deel 17^{de} eeuw), *Bijzondere processen*, Henri Vandenberghe, SAPpig VI, 2009/1 (laatste deel 17^{de} eeuw). .

³⁶Het onderhouden van ..., de zorg voor ..

³⁷Teerkosten.

³⁸Fr. *rafrachir*: verkwikken (met een verfrissende drank).

³⁹Om dezelfde reden.

Aen Pieter VANDE MARASSCHE ter *ghelicken* cause, daerinne begrepen de leverijnghe van pertrijzen⁴⁰ & eenen haese omme favoriten⁴¹ deser stede, bij 20 billietten 173-12-0

Aen Jan HOUVENAEGHEL, Claeyns EVERAERT, *Philippe* BOURGEOIS over de theire t'hemlieders herberghe ghedaen by diversche partijen van soldaeten, soo van t'garnisoen van St omaers, Ipre ende ander platsen alhier ghepassert & gheraifraichiert hebbende, by 9 billietten 53-6-0

Aen Pieter BELLE, Jooris COEMELCK, Pieter BAILLEUL & Francois MAHIEU over tvoeren van hoij ende haever tot Ipre metgsgaeters gheweest met hemlieders peerden & waeghen voor de stadt van Ipre ghedeurende het belech, by vijf billietten dies mentioneerende 441-0-0

Aen Francois MAHIEU, Pieter BAILLIEUL, Jooris COEMELCK, Jaecques MUSORE, Jacob NOL over ghevoert thebben seker facinen⁴² & foragie⁴³ ghedeurende tbeleghe der voornoemde stede metsgaeters over tvoeren van seker quantiteyt haever tot Ipre in betaelijnghe vande contributie, den voorleden wynter, by 7 billietten 375-8-0

Aen Jacob MERSEMAN ende Mahieu RONDEEL ter *ghelijcke* cause, daerinne begrepen tvoeren van eenighe fagooten⁴⁴ tot Ipre, bij 4 billietten 199-10-0

Aen Jaecques VANDE WINCKEL f^s CLAEIJS over de leverijnghe van 32 rasieren⁴⁵ haever in betaelijnghe vande contributie tot Ipre volghende tordre vanden gouverneur aldaer 512-0-0

Aan dheer Jan VAN GOESTENE over de leverijnghe van *ghelicke* haever in betaelynghe alsvooren 363-13-0

Aen Jan BERVOET f^s Bavo, Francois BERVOET, Jan LEFEBVRE, Maillaert CATTHEAU, Jan VERSCHAEVE, Jan DE GRAEVE, Nicolais HURTRE, Jaecques HACKE d'jonghe & Jan CORNETTE over de leverijnghe van haever, hoij, corne ende mistillioen⁴⁶ tot behouwe van mijn heer DE SAUGE *generael* de betaillie vanden hertoch van Loreijnen & ande *sauvegarde*⁴⁷ ghedeurende hemlieders Logiment by thien billietten 257-1-0

Aen *Philippe* GOULAERE, Joos LOOTEN, Gillis GRISON, Jacob BEHAGHEL, Arnoult BOUSSENARE & Pieter DE LEGHER over *ghelicke* leverijnghe tot behouwe alsvooren by ses billietten dyes mentioneerende t'saemen 487-7-0

Aen d'heer Nicolaus CAMBRAIJ d'oude & Jan MAES over de leverijnghe van rugghe & haever tot behouwe vande Loreinsche trouppen bij drye billietten 303-0-0

⁴⁰Patrijzen

⁴¹Fr. *favori*: gunsteling. Hier wordt m.i. een persoon van aanzien en - niet onbelangrijk - met relaties mee bedoeld, die de stad gunstig gezind is. Die moet bijgevolg met de nodige egards bejegend worden. "Relatiegeschenken" moeten hem gunstiger stemmen, om bepaalde voordelen te verwerven, de stad ten gunste.

⁴²Fr. *fascine*: takkenbos, bundel rijshout (toen veel aangewend in het snel opwerpen van zowel aanvals- als verdedigingsconstructies; ook om de diepe sporen van de wagens in de modderige wegen op te vullen).

⁴³Fr. *fourrage*: paardenvoer; *fourrage sec*: gedroogd hooi.

⁴⁴Fagoot: mutsaard, bos hout met een wringwisse gebonden (De Bo).

⁴⁵Rasiere: een oude inhoudsmaat, bevat omtrent 80 liters (De Bo).

⁴⁶Messeljoen: groenvoer.

⁴⁷Fr. *sauvegarde*: bescherming, hoede, beveiliging; hier: bewaker, die door een militaire overheid gedetacheerd wordt om een plaats te beschermen, bv. tegen plundering.

Aen Jan & Christiaen VERMEULEN over gheweest thebben met hemlied^{er} peerden in het legher ghedeurende t'beleg^h der stede van Ipre & t voeren van seker fagooten in voornoemde stede by 5 billietten 118-13-0

Aen Mahieu SARLET, Chaerles DE POORTER, Jan COUVREUR, Pieter DE GRAEVE, Guillaume MASSU, de Weduwe Mr Pieter AERNOULT, Jan DE WILDE, de maerte Jan PEEL, de moeder vanden pastor van stavele ende Mahieu VERIJSER over de Leverijnghe van snoucken, haesen, cappoenen⁴⁸, kieckens, pouilliedynen⁴⁹ & pertrijsen tot favorijten deser stede ter goeder intentie metsgaeders aen Clays VERPOUCKE over de Leverijnghe van kerssen⁵⁰ tot behouve vande wetcaemer bij 12 billietten 128-14-0

Aen Simoen VAN SEGHELSCAPPEL ende Jan MAERTEN over de leverijnghe van pertrijsen & ander wilt & vleesch omme favorijten deser stede daerinne begrepen de leverijnghe van wijn ghedaen aenden graeve van palliau met syne suicten⁵¹ alhier passeerende by 7 billietten 235-9-0

Aen Jan HARION & ander diversche persoonen over de leverijnghe van wyn, vleesch, kieckens, duveJonghen & haesen tot behouve van mijn heere DU SAUGE generael de bataillie vande Loreinsche trouppen by 4 billietten 353-16-0

Aen Louis BERNAERT, Ghylein MONTIJ & Christiaen VANDEN AMEELE over de leverijnghe van moluwe⁵², haerinck, eijeren, kaes ende booter tot behouve van keucken van monsieur DU SAUGE by drie billietten 163-6-0

Aen Willemine VAN DAELE, Christine MEULENAERS, Nicolaus RAULE, Francois BORDEIN, Proone LIEVEINS, Hendrick VERSUUDT & Pieter CAPELLE over de Leverijnghe van eijeren, vleesch, kieckens & snoucken tot onderhout vande sauvegaerden ghedeurende t'Logiment van Loreinsche trouppen & eenighe favoriten deser stede binnen der stede van Ipre ter goeder intentie, by elf billietten 90-13-0

Aen Pieter BELLE, Francois BOUCQUILLIOEN, Jan DU BOIS, Jaecquemincken VAN STAVELE, Claey^s VERHAEGHE, de weduwe Guillaume VERIJSER over de Leverijnghe van broot ande soldaten alhier ghepasseert ende gheraifraichi^{er}t hebbende, bij 16 billietten 185-14-0

Aen Ghylein BAECQUELROOT, Levijne SNEPERS, Jan WILLEMS, vidua Noel VERMEERSCH, Claey^s MERLEVEDE, Pieter CALLO & Gillis WAEGHERS over de leverijnghe van soussissen, caes ende hout aende soldaeten alhier ghelogi^{er}t ende gheraifraichi^{er}t hebbende, by 10 billietten 82-9-0

Aen Jan MOERAERT over de theire t'synder herberghe ghedaen by diversche partijen van soldaeten soo van tgarnisoen van Ipre als Arije⁵³, by ses billietten 19-4-0

⁴⁸Kapoen: gesneden haan, bestemd om vetgemest te worden

⁴⁹Verbastering van *poule d'Indes*: kip uit (West-) Indië: kalkoen. De eerste kolonisten in Amerika leerden die kweken door de levenswijze van de indianen over te nemen en kwamen zodoende de eerste winter door. Dat wordt in de V.S. jaarlijks dankbaar herdacht op Thanksgiving Day, met een kalkoen uit de oven. De vogel werd ook hier geïmporteerd, net als de aardappel, maïs, tabak, het maken chocolade...

⁵⁰Kaarsen.

⁵¹Fr. *suite*: gevolg.

⁵²Kabeljauw.

⁵³Ariën, Aire-sur-la-Lys (Nord).

Aen Claey's DE VOS, Jan BABELAERE, Francois VAN DAMME, Christiaen MOERAERT d'Jonghe, Jacob VAN DAMME f' Pieters & Daneel DE VOS over de leverijnghe van bier ande soldaeten alhier gheraifraichiert hebbende *metsgaeters* de leverijnghe van fagooten ende tvoeren van dyere tot Ipre bij ordre vanden gouverneur aldaer, by 9 billietten 269-10-0

Aen Jan MOERAERT, Nicolays JACOBSSOONE, Ghylein VANDE WALLE & Willem SCHIPMAN over de leverynghe van bier, wyn, beschoncken aen seker fransche soldaeten ende eenighe theire ghedaen by seker Chiefven van oorlooghe, by vier billietten 85-0-0

Aen Pieter GHIJSELEN ende ander over de leverijnghe van caes, broot, bier & andersints ghedaen ande sauvegaerden van S^t Jans kercke *metsgaeters* aen Jan SAIGE over de theire t synder herberghe ghedaen byde sauvegaerde van O L Vrouwe kercke, beede ghedeurende t logement vande Loreinsche trouppen, by twee billietten 93-3-0

Aen Jan DE ROODE over de leverijnghe van een capoen & kieckens omme favoriten deser stede, daerinne begrepen syne debvoiren ghedaen in t coopen van peerden die de stede moetste leveren binnen de stadt van Ipre volghende dordre alhyer ghesonden byden gouverneur aldaer, by 3 billietten 287-7-0

Ande twee officiaelen vanden capitein TELLIGE, d'heer Jan VAN RENIJNGHE, Robert BONTE & sekeren commandant over seker courtoisie aende stede ghedaen omme te doen afkeeren de waeghens ghesonden in tlegher & *verschot*⁵⁴ ghedaen aen seker commandant in plaetse van syn rafrachissement, by 5 billietten 50-16-0

Aende drye cnapen vande weth, twee relligieusen van tgraeuwe susterhuus alhier, sekeren voerman van cassel, Anthéunes HENNEIN over hemlieders debvoiren ghedaen ten tyde de Loreynsche trouppen alhier ghelogiert syn gheweest, over *verschot* ghedaen in t diffroijeren van seker vrouw persoon naer dunckercke *metsgaeters* aen Michiel FOUCQUENIER over de Leverynghe van een paer schoen aen sekeren commandant ligghende voor Ipre, t saemen by seven billietten 70-4-0

Aen Jan DE ROODE ende Jan ELLEBOUT over de leverynghe van bier ghesonden in tlegher voor het casteel te walle & tverlies van seker Idel tonnen voor Ipre *metsgaeters* aen Michiel MANIJE over syn debvoiren ghedaen in t coopen van peerden tot cassel, by 3 billietten 172-4-0

Aen Jan DE PONT over begraeft thebben seker soldaeten alhyer ghestorfven, aen seker cavailliers ende ander over & in redemptie van hemlieders rafrachissement *metsgaeters* Guillaume CLIJCKEMAILLIE over ghedreghe thebben seker kiejckens naer het casteel te walle tot faveure deser stede, by 9 billietten 31-14-0

Aen Anthoine DU BOUREAU over de theire tsynder herberghe ghedaen by diversche partyen van soldaeten, soo van t'garnisoen van nieuwoort, dixmude, Ipre, St omaers & ander plaetsen *metsgaeters* seker annem(e)rs van wercken vanden vaert, by 11 billietten 49-10-0

Aen dheers & mr Pieter MAKEBLYDE & Rodolph VANDER LEEUWE over *verschodt* by hemlieden ghedaen aen den capiteyn HUGHELAERE over een courtoisie hem ghedaen in plaetse van syn rafrachissement, aen twee secretarissen vanden marisal RAUSEAU *metsgaeters* aen

⁵⁴Uitgaven, kosten.

sekeren smedt van compaignie RAFLE over syn debvoiren ghedaen in t coopen van seeker peerden,
by 3 billietten 115-6-0

Aen Gillis BAMES over de leverynghe van haever ghedaen tot Ipre in betaelijnghe vande con-
tributie deser stede volghende t billiet danof synde⁵⁵ 852-16-0

Anden quartiermeester van Don Louijs CARO commissaris *generael* vande cavaillierie over een
courtoisie hem gheiont ten tyde hy ghelogiert was met syne trouppen tot haesebroeck ende
locqueren⁵⁶ ghedeurende t'belech van het casteel te walle 239-0-0

Aen monsieur VILLERS secretaris van syne *excellentie* den Marcquis SFAUDRATO over syn
depessche⁵⁷ van diversche schriftelicke sauvegaerden ghedeurende t'beleghe der stede van Ipre
metsgaeders aen dheer Christiaen BOLLAERT adiudant van mijn heer den quartiermeester
*generael*⁵⁸ over ende in bekentenisse van syne diensten aende stede ghedaen, by twee billietten
176-0-0

Aende twee sauvegaerden vanden heer collonel Jaspar DE BONIFAES, twee spaensche
sauvegaerden, eenen peerderuiter alhyer hebbende gheweest sauvegaerden tot preservatie van het
ghemeente ghedeurende hemliedder logiment hyer ontrent, metsgaeders aen Don Jan DE MOUROIJ
over syn depesche van twee schriftelicke sauvegaerden ten tijde hij ghelogiert was tot renighelst, bij
vyf billietten 256-10-0

Aen sekeren vijfvendier over de theire ghedaen by myn heere den proost deser stede int
beschyncken van seker *capiteijn* adiudant vanden quartiermeestere *generael* & ander officieren in
tlegher voor Ipre omme te spreken syn keyserlicken hoocheijt & den marcquis DE FAUDRATO
metten greffier metsgaeders aen Jan DAMS over de theire ghedaen byden Ingeniaris⁵⁹ vanden
coninck ende ander ten tyde de stede ghelest wiert pioniers⁶⁰ te leveren binnen der stede van Ipre, by
twee billietten 42-2-0

Aende eerweerde moeder van het gasthuus alhier over de houdenisse van diversche soldaeten &
alimentatie ghedeurende hemliedder indispositie⁶¹ totten 14^{en} februari 1649 daerinne begrepen
diversche visiten ghedaen aen crancke ende doode persoonen tot preservatie vande contagieuse
sickte⁶² 119-8-0

Aende pioniers ghesonden in t'legher voor Ipre by oordre van syne keijserlicke hoocheijt ten fyne
van te wercken inde trenchien⁶³ & tmaecken vande Linien aldaer 551-12-0

⁵⁵Volgens het bewijsbriefje dat daarover voorhanden is.

⁵⁶Loker.

⁵⁷Fr. *dépêche*: bericht, correspondentie.

⁵⁸Hoofd van de intendance (belast met de zorg voor voeding, kleding en huisvesting van de troepen) en het militaire transport (van het voornoemde).

⁵⁹(Militair) ingenieur.

⁶⁰Pionier: soldaat behorend tot de genietroepen. Hier echter worden burgers bedoeld die door de militaire overheid gevorderd werden om de genisten aan te vullen en wegen te repareren, verdedigingswerken te bouwen, loopgraven aan te leggen, enz. Dit lot trof onze voorouders al te vaak tussen de 16^{de} en de 18^{de} eeuw.

⁶¹Fr. *indisposition*: ongesteldheid, ziekte.

⁶²Contagieuse siekte: Besmettelijke ziekte (tot bescherming tegen).

⁶³Fr. *trenchées*: (aanvals-)loopgraven.

Aen monsieur DE BERVILLE Lieutenant vanden capitein RAFFLE over t'accort ieghens hem ghemackt ten fyne dat hij hem soude contenteeren met de peerden hem ghelevert by oordre vanden graeve van PALLIAU 237-10-0

Aen myn heere S^T ROMEYN Lieutenant vanden coninck tot Ipre ten tyde den voornomden stadt was onder de domeynen vande franschen, over vijfthien wercklieden by hem voor de stede gheemploieert aende fortificatien aldaer den tyt van twee maenden gheexpireert⁶⁴ 5^{en} februari 1649 daerinne begrepen de leverynghe van ho(u)ttten & tverlies van tghelt ten advenante van 30 £ p. stdaeghs, tsaemen 1837-0-0

Aen den selven over & ter cause alsvooren van een derde maent verscheenen 15^{en} maerte 1649 begrepen tverlies op tghelt 920-5-0

Aenden selven ter cause alsvooren den tyt van vijfthien daeghen gheexpireert Latsten martij 1649 450-0-0

Aen sieur DE MEYER over de wercken by hem aenghenomen de stede raeckende inde reparatie der stede van Ipre volghende tordre van syne keyserlicke hoocheijt 322-0-0

Aenden heere Beniamin ROOSENKYST ingeniaris van syne majesteijt ter ghelicken cause, by twee billietten 612-0-0

Aende twee sauvegaerden vanden commissaris generael & ande gonne vanden graeve van LAMOTRIJ over hemliedder debvoiren ghedaen ghedeurende het logiment tot renighelst & ander plaetsen, by 2 billietten 124-0-0

Aen Jan DE SWARTE met twee syne compaignons over ghevrocht thebben inde fortificatien tot belle by oordre van syne hoocheijt ghedeurende den sergeant maior de bataillie DEL PONTI met syne trouppen aldaer was ligghende 148-0-0

Aen Christoffel MAHIEU over de theire tsynder herberghe ghedaen ende diversche ander persoonen over de leverijnghe van kyeckens, duveJonghen, haesen, pertrijsen & andersints tot faveur deser stede, by 6 billietten 206-8-0

Betaelt over den coop & leverijnghe van neghen peerden ghedaen tot Ipre by oordre vanden graeve van PALLIAU volghens t'billiet specificatijf danof synde 3278-8-0

Aenden ontfangher vande contributie ten voorleden Jaere tot Ipre ghedeurende dat de selve stadt onderde domeynen vande franschen was, begrepen tverlies op tghelt & den stuver op elcken ghulden van ontfanck recht metsgaeters aenden graeve van PALLIAU over de volle betaelynghe van tlatste payment begonst hebbende den 1^{en} septembris 1648 ende expireerende den Latsten ougst 1649, begrepen tverschot over de sauvegaerde & ande secretarissen vande heeren ESTRADES & DABAU by hem ghedaen in t port van briefven volghende de certificatie van t saemen by 2 billietten 3408-8-0

Aen monsieur DESCHANIPES over & ter rekenijnghe van teerste payment vande contributie van t loopende Jaer, begrepen tverlies op t ghelt opden cours tot dunkercke 2613-11-0

⁶⁴Fr. *expirer*: verlopen, ten einde lopen.

Aenden graeve van PALLIAU over & in redemptie van het pilliagie & fouragieren van syne trouppen binnen deser stede & Jurisdictie de voorleden campagne volghende t'accoort ghemackt met synen secretaris, begrepen t' *verlies* op t' ghelt & de theire ghedaen bijde P.P. R.R.⁶⁵ hebben gheholpen draeghen het ghelt 1440-12-0

Aen monsieur DE LA VIE Lieutenant vande peerden vanden graeve van PALLIAU over 16 pistoolen⁶⁶ ghegheven by oordre vanden selven PALLIAU by accorde over twee peerden die afghekomen syn gheweest vande gonne van syne compagnie in seker convoij ghedaen van beesten by Claeyz QUETSTROIJ (woonende) tot Ipre hem toebehoorende & dat byde gonne die de selve convoijeerden ten *versoucke* van *den selven* QUETSTROIJ 368-0-0

Aen seker fransche cavaillieren over ende in redemptie van hemlieder raffraischissement 280-11-0

Aen Mattheus DU BOIS & Anthonis VERBAERE over leverijnghe van Linwaet & een servise van damast ghepresenteert aenden gouverneur van dunkercke & ander ter goeder intentie, by 2 billietten 442-0-0

Aende pioniers ghesonden voor het casteel te Walle over diversche daeghen aldaer ghevrocht thebben inde trenchien by oordre vanden marquis SFOUDRATO ghedeurende het belech 180-0-0

Aen een partye soldaeten ende twee sauvegaerden over & in redemptie van hemlieder raffraichissement & hemlieder dienst ghedaen ghedeurende t'logiment tot renighelst & ander plaetsen, by iij billietten 71-10-0

Aenden graeve van LAMOTRIJ over t'accoort met hem ghemackt ter cause gheen van syne trouppen alhier soude commen raffraichieren, by 5 billietten 765-0-0

Aen Francois TROSSE, Robert HENNEIN, Jan DU BOIS, Pieter MUSSEAU & maillaert LIEBAERT over de leverijnghe van booter, vleesch, kijeckens, haesen, pertrijsen, droogheryen & andersints tot faveur deser stede, by 7 billietten 435-12-0

De weduwe Jan DE CLERCQ, Jaecques BEHAGHEL, Symoen VAN SEGHELSCAPPEL over de leverijnghe van booter, haever tot behouwe vande Loreynsche sauvegaerden metsgaeders over de leverijnghe van wyn, pertrysen & andersints, by 5 billietten 143-1-0

Aen d'heers & meesters Joos CHEYS & Guillaume VANDER FOSSE over de leverijnghe van hoppe tot dienst deser stede metsgaeders aen Jan baptiste VAN KIJNDEREN over de leverijnghe van wijn ande P.P. R.R. commende van reijssen, daerinne begrepen t' *verlies* van seker ghelt, by 4 billietten 158-19-0

Aen Anthoine DU BOUREAU over de leverijnghe van wyn & booter aen eenighe fransche trouppen metsgaeders aen Ghijlein VANDE WALLE & Christoffel MAHIEU over de theire t'hemlieder herberghe ghedaen by diversche partijen van soldaeten alhier ghepasseert ende gheraifraichiert hebbende, by 7 billietten 66-18-0

⁶⁵De Paters Recoletten.

⁶⁶Pistool: eertijds een buitenlandse gouden munt, inz. een Spaanse kroon of een Franse louis d'or.

Aen meester Cornelis CAPELLE ter ghelicker cause, daerinne begrepen de theire ghedaen by de soonen vanden graeve van BASSIGNIJ, by 8 billietten 252-4-0

Aen Pieter EVERAERT over de theire t'synner herberghe ghedaen by diversche partijen van soldaeten & ander supposten metsgaeders over het tractement van twee sauvegaerden vanden commissaris *generael*, by vier billietten 457-15-0

Betaelt over den coop van haever & de leverijnghe van dyes ghedaen aenden *quartiermeester* TELLIE & ander officiaelen ghedeurende t belech voor t casteel te walle, alles conforme t'billiet danof synde 71-15-0

Aen meestere Cornelis CAPELLE over de theire t synder herberghe ghedaen by diversche partyen van soldaeten, begrepen traictement van mevrouwe de gravinne DE BASIGNIJ metsgaeders aen Andries MASSELIS over de leverijnghe van vleesch tot behouve vande Loreinsche sauvegaerden, by 7 billietten 195-5-0

Aen Jan VAN CAIJSEELE, den soon Jaecques LE ROIJ, Guillaume SCHERRIER over gevrocht thebben inde fortificatie voor t casteel te walle, daerinne begrepen de leverijnghe van hoij metsgaeders aende cornette⁶⁷ van monsieur DE SAUGE over seker courtoisie de stede ghedaen, by 4 billietten 175-2-0



⁶⁷*Une cornette*: standaard van een cavalleriecompagnie; *un cornette*: een officier die de standaard van zijn compagnie draagt.

Aen Jaecques VAN CAIJSELE & Christiaen BEHARRELLE over de theire themlied^{er} herberghe ghedaen, begrepen t rafrachissement van Pieter VERMEULEN metsgaeters aen Jan BERVOET *filius* Bavo over de leveringhe van haever tot behouwe vanden generael de bataillie, by 9 billietten 160-2-0

Aen capiteyn Anthoine LUCIO van t regiment van don Jan DEL PONTI over & in redemptie van ses pioniers by hem voor de stede gheemploijert inde fortificatien tot belle metsgaeters aen LAURENTIO SEE, over t gonne de stede hem schuldich was, daerinne begrepen den coop van visch tot faveur deser stede, by 3 billietten 162-6-0

Aen Mahieu RONDEEL, Jan ATTAILLIANT & diversche ander voerlieden over de leveringhe van fagooten & tvervoeren van dier tot Ipre metsgaeters over ghevoert thebben facijnen & foragie ghedeurende t belech der voornoemde stede, by oordre vanden marquis SFAUDRATO, bij vijf billietten 831-14-0

Aen Claey's & Pieter EVERAERT de sauvegaerde vanden graeve van LAMOTRIJ over de theire themlied^{er} herberghe ghedaen by diversche supposten⁶⁸ metsgaeters over den dienst vanden selven sauvegaerde, daerinne begrepen de leverijnghe van pertrijsen tot dienste deser stede, by ses billietten 35-5-0

Betaelt over den coop van diversche schargen tot brussel ghepresenteert aen eenighe favorijten deser stede ende ander courtoisie voor depesche inden vuytcoop van soldaeten dit wynter saisoen⁶⁹ metsgaeters aen Jan DE BAUDRIJ & den quartiermeestere van syn excellencie den marquis SFOUDRATO over ghelicke courtoisie ter cause van diversche diensten by hemlieden voor de stede ghedaen, by twee billietten 796-13-0

Aen Pieter BELLE, Caerle ende PAUWELS BOSSAERT, Jaecques PLAETEVOET ende Claeijs MERLEVEDE over gheweest thebben met peerden ende waeghen inde trenchien voor Ipre, t voeren van bier naer tcasteel te walle, t voeren van fagooten naer Ipre metsgaeters aen Willem VAN DAMME over de leverijnghe van fagooten & tvervoeren van dyere tot Ipre, by 5 billietten 156-14-0

Aen Simoen VAN SEGHELSCAPPEL, Caerle BOSSAERT, Andries MASSELIS, vidua Andries FERAT, Pieter FOCQUENBERGHE ende Jaecques DANEEL over de leveringhe van haever, t coopen van pertrijsen, suicker, caes ende moluwe, alles tot dienste deser stede metsgaeters over t voeren van seker hout naer Ipre, by 6 billietten 114-13-0

Aende sauvegaerden van monsieur DE SAUGE generael de betaillie vanden hertoghe van Loreijnen over hemlied^{er} diensten & debvoiren ghedaen ghedeurende hemlied^{er} logiment alhier inde kercken ende cloosters tot preservatie vande goediynghen van tghemeente metsgaeters ande drye sauvegaerden van syn excellencie den marquis SFOUDRATO over ghelicken dienst by hemlieden ghedaen ghedeurende t belech der stede van Ipre, by 7 billietten 3120-18-0

⁶⁸Suppoost: ondergeschikte van een magistraat.

⁶⁹In de winter werden de krijgsverrichtingen onderbroken (de wegen waren onbegaanbaar) en lagen de troepen in winterkwartier. Om de ongemakken van die inkwartiering bij hun burgers te vermijden, kon het stadsmagistraat door een ommestelling (belasting) een som geld bijeenrapen om daarmee het opgedrongen verblijf van die ongenode gasten af te wentelen op andere oorden.

Aen monsieur DE SAUGE *generael* de betaillie vanden hertoghe vande Loreynsche trouppen alhier wesende ghelogiert over ende in redemptie van acht hondert pattecons⁷⁰ die de weth ghenootsackt es gheweest t accordeeren over het rachapt⁷¹ met synen adiudant *generael* vuyt synen naeme ghemackt van het pilliagie vande bestiaelen & alle ander goedynghe gherefugiert in kercken ende cloosters 5030-0-0

Aenden cock, allemoesenier ende den hoofmeestere van monsieur DE SAUGE over een courtoisie ghepresenteert voor de diensten by hemlieden aende stede ghedaen metsgaeters over den vutcoop van booter, vleesch ende ander saecken tot behouwe vande keucken vanden voornomden SAUGE, by 3 billietten 672-4-0

Aen Andries MASSELIS d'oude, Caerle & Pauwels BOSSAERT, Jooris COEMELCK, *vidua* Andries LEBBE ende *Christiaen* MASSELIS over de leverynghe van eijren, ander spijsse ende haever tot behouwe vande Loreynsche sauvegaerden metsgaeters over tvoeren vande soonen vanden graeve van BASSIGNIJ, by vijf billietten 196-6-0

Aen meester Cornelisz CAPPELLE, Claeyns EVERAERT ende *Christaen* BEHARELLE over de theire themlieden herberghe bij diversche partyen van soldaeten, by 3 billietten 40-4-0

In bovenstaande tekst komen vaak de herbergiers aangifte doen van onbetaalde *theire* door passerende troepen of ingekwartierde soldaten, of van tractaties aan hun officieren om erger onheil af te wenden.

De volledige lijst van *weerden & weerdinnen* is terug te vinden in het hoofdstuk

**Ontfanck vande Stedeaccysen Upde wynen, ghebrande wyn, byeren groot ende klein,
asyn, seyser ende clarette
(v.a. p 8 vo)**

Clays EVERAERT, Pieter EVERAERT, Christoffel MAHIEU, Jan MOERAERT, Cornelis C APPELLE, Pieter VANDE MARRASSCHE, Anthoine DU BOUREAU, Ghylein VANDEWALLE, Joos DE DAMMERE, Pieter DE WORM, Jan ROUSSEAU, Jan DE LANGHE, *Christiaen* BEHARELLE, Bertholomeus LIEBAERT, Jacob BUUCK filius Maillaert, Jaecques VAN CAYSEELE, Pieter DE RYCKE, Jan DE LANSHEERE, Jan HOUVENAEGHEL, Philippe BOURGEOIS, Jooris KYCKE, Franchois DE QUIDT, Jaecques SAIGET t huuwelick hebbende de weduwe Pieter DE LANSHEERE, Maycken de weduwe van Adryaen VERSCHOOTE, Jooris HOORNAERT, Francois STEENKISTE, Jan Baptiste VANDEKYNDEREN, Guillaume SANNEKIN, Ghilein DE CONYNCK, Pieter STEP

Als laatste staat Jan ATTAILLIANT *te spainghaersde* vermeld; was hij de waard van “Spanjaerds-daele”? We hopen ook via andere bronnen te achterhalen wie in welke herberg achter de tapkast stond..

Een veeg teken voor die duistere dagen vinden we op het einde van dit hoofdstuk:

⁷⁰Patakon: zilveren munt, in de 17-18de eeuw in de Nederlanden gangbaar, ter waarde van 50 stuivers (vD).

⁷¹Fr. *rachat*: afkoop, aflossing.

Voorts wort alhyer ghenotteert dat de voorseide assijsen opde wynen niet en hebben connen verpacht wesen ter cause vande troubelen ende naementlick belech der stede van Ipre ten saijsoene begonst hebbende 1^a maij ende expireerende ultima octobris 1649 inder voughen dat de weth heeft moeten opstellen eenen kelder ofte kantijne ende de selve wynen doen debiteren by Simoen van Seghelscappel tot bewaerenisse van t'stede recht mits dye niemandt en wilde pachten bydien naer voorgaende calculatie byde weth ghedaen metten selven Seghelscappel es bevonden ten proffytte vande stede goet te commen ter somme van 630-0-0

Nog meer sporen van de kriegsverrichtingen vinden we in andere hoofdstukken

Ontfanck van ommestellynghen (..) ende ander lasten de stede incumbeerende (v.a. p 17 ro)

Den heere & drye collegien hebben andermael themlied*er vergaederijnghe* opden 28/10/1649 gheaccordeert een dobbel ommestellijng*he omme* daermede te volstrijng*hen* de Lasten de stede nieuwelick*x* opghecommen & naementlick omme te betaelen den vuytcoop vande exemptie van personeel logiment van soldaeten dyt wyntersaizoen, bedraeg*hende* volghende de tauxatie daervan ghedaen byde selve burghmeesters & schepenen deser stede tot laste van op & insetene der selve metsgaeders de bedrijfvers vande Landen daer onder resorterende ter somme van 19984-1-0 (..)

Ontfanck extraordinaire (p 20 vo)

Den rendant heeft ontfanghen vande weth seker sacxken met ghelt gherefugiert hebbende gheweest in t'couvent vande eerweerde P.P. R.R. deser stede ten fyne van daermede d insetene der selve te bewaeren Jeghens de foullen & passagie van soldaeten in eenen extremen noot & dye daermede te redimeeren, hebbende in t selve sacxken ghevonden naer behoorlicke calculatie byde selve weth ghedaen ter somme van 1736-0-0

Betaelijng*hen* van gagien ende pensioenen ordinaire (v.a. p 25 ro)

Aen Simoen VAN SEGHELSCAPPEL messagier over syn pensioen ordinaire 16-0-0

Aen de twee ommeloopers, voorsitters ghedyeders vande wacht ende bestelders vande marct over hemlied*er* pensioen ten desen Jaere 4-0-0

Aen Francois BAELDEN over ende als de nacht wacht ghetuut hebbende de Ure ende half Ure upden torre van Ste bertins kercke te weten de maenden verschenen 24/12/1648 january, february, maerte ende november 1649 ten advenante van 24 s p de maendt ende de resteerende seven maenden consecutivelick, verschenen 24/10/1649 ten advenante van 18 s p elcke maendt volghende taccort ende conventie met de Weth ghemaect 246-0-0

**Betaelynghe van voijagen ende vocaetien⁷², wetten ende haerlieder supposten,
port⁷³ van briefven, placcaeten⁷⁴ ende andersins
(v.a. p 32 vo)**

Betaelt *meestere* Joos CHEYS burgh*meestere* deser stede over een voijage by hem ghedaen, naer voorgaende deputatie, in affaires de selve stede raeckende, naementlick om te *vercrijghen* schrijftelicke *sauvegaerde* van weghen den marquis DE TRAISIGNIES ten fyne liberlick te moghen trafiquieren⁷⁵ in alle fransche steden ghereserveert⁷⁶ de stadt van Ipre, begrepen t'verschot aenden messagier van syne montcosten ende andersins volghende t'billiet van *tauxatie* danof synde ter somme van 63-12-0

Betaelt d'heers ende *meesters* Guillaumes VANDER FOSSE raet pensionaris deser stede ende JOORIS QUEVAL greffier over een voijagie by hemlieden ghedaen, naer voorgaende deputatie, binnen der stede van Ipre ten fijne van aldaer t'overleveren de peerden soo dese stede belast was te doene by oordre vanden graeve PALLIAU *metsgaeters* een *generaele* afrekenynghe te maecken vande contributie in hoij, *bauwelijnghe* ende haever ende daervan te nemen quitancie ende oock vande *leveringhe* vande selve peerden volghende t'billiet van *tauxatie* danof synde 72-0-0

Aen Simoen VAN SEGHELSCAPPEL messagier deser stede over ghelicke voijagien by hem ghedaen tot dixmude aldaer ghelt draeghende voor den utcoop vande soldaeten vande winter garnisoene *metsgaeters* over ander vacatien metten greffier ende pensionaris deser stede raeckende volghende de specificatie by ses billietten dies breeder ghewaeghende ter somme van 198-10-0

Aen Robert FLAGOLLET over seker voijagen tot Ipre ghedaen in t'presenteeren vande peerden anden baron DE BAVIEU, begrepen seker debvoiren ghedeurende de Loreinsche trouppen alhier Laeghen 16-0-0

Aen Lodewijck VAN PRADELLES met twee syne *compaignons* over diversche voijagien soo by daeghe als by nachte ghedaen tot dixmude, belle, hontschote, grevelijnghe, nieukercke, Cassel, St Omaers ende ander plaetsen om te dienen als ghijdien⁷⁷ aende soldaeten alhier passerende *metsgaeters* omme te vernemen heurlieder compste ende t'ghemeente daervan t'advertieren, volghende seshien billietten, t'saemen 119-14-0

Aen Christiaen LAUWERS over ghelicke voijagien by hem ghedaen tot Ipre, belle, coomen, , rousbrugge, dunkercke ende andere plaetsen, aldaer draeghende brijefven ende convoyeerende de soldaten, conforme twaelf billietten, t'saemen 42-10-0

Aen Andries DE PUUDT over ghelicke voyagien by hem ghedaen soo by daeghe als by nachte met partijen van soldaeten omme te vernemen de compste van dyer, t'draeghen van diversche brijefven naer dunckercke, Cassel, haesebrouck, hondtschote, bergen⁷⁸ ende andere plaetsen volghende twintich billietten 88-14-0

⁷²Lees: vacatie:verblijf.

⁷³Laten bezorgen door een bode.

⁷⁴Officiële bekendmaking van een verordening, afkomstig van hogerhand, die door de omroeper voorgelezen werd - "men zegge het voort" - en nadien, voor verdere kennisgeving, uitgehangen "ten bretesque". Vele bleven bewaard in het SAP, geklasseerd onder "Bestuur", sommige met sporen van weer en wind.

⁷⁵Fr. *trafiquer*: handel drijven.

⁷⁶Uitgezonderd.

⁷⁷Fr. *guides*: gidsen.

⁷⁸Sint-Winnocksbergen.

Aen Michiel BEUF ende Francois BOSSAERT ter ghelicken cause metsgaeters aen Christiaen LAUWERS par vijftien billietten dyes breeder mentioneerende, t'saemen 66-19-0

Aen Guillaume, Jan ende Pieter BOONAERT, Passchier DEL MAIRE , Jan SCHABAILLIE ende Pieter SCHOONAERT over ghelicke voyagien by hemlieden ghedaen, par vijf billietten 30-18-0

Aen Andries LAMBERT, Pieter PRADELLES, Joos DE VOLDER, Pieter LE ROU, Philippe SPERLAECKEN, Quinctein CARBONNIER ende andere over diversche voyagien by hemlieden ghedaen omme te vernemen vande compste vande soldaeten by daeghe ende by nachte, toe dijen in t'draeghen van brijefven, volghende elf billietten (..) 31-6-0

Aen Crijspin DE WULF, Ghijleyn VAN ISEGHEM, Jan QUINCTREEL, Nicolas TACQUET ende Passchier DEL MAIRE over t'port van diversche brijefven tot dunckercke, eeckelsbeke ende andere plaetsen, par seven billietten dyes ghewaeghende 23-6-0

Aen Jan BERLEIN, Andries DIEDEMAN, Jacob BEUN, Gillis SAMS, Caerle BLAERE, Jaecques LEYS, Anthonis REYNAERT , Jooris KIEKE, CORNELIS DE SCHERMER, Pieter HEUGHELEN, Jan KEETEBAEDE, Jan QUINCTEREEL, Nicolas VERLET ende Claeys DENNEQUIN over briefven ghedreghen t'hebben by Laste van monsieur DE SAUGE generael de battaillie vande Loreinsche trouppen alhier ligghende tot merghem, belle, watoue, oost ende west vleter metsgaeters ander voyagien voor de stede ghedaen tot dunckercke, veurne, Ipre, cassel ende ander plaetsen, by 13 billietten t'saemen 38-16-0

Aen Jan DE DEURWEERDER, Mahieu AMEELE, Anthoine LIENIN, Michiel LE FEBVRE, Pieter LE ROU over diversche voyagien by hemlieden ghedaen tot Ipre, belle, meessen ende andere plaetsen metsgaeters van t'suveren vanden vaert van doode beesten aldaer in ghesmeeten, conforme 7 billietten t'saemen 23-4-0

Aen Pieter WEVEREIN ende Francois GRISON over ghelicke voyagien by hem(lieden) ghedaen, over gheconvoijert t'hebben seker trouppen van soldaeten naer rousbrugghe, nieuwerck metsgaeters t'port van seker brijefven om te vernemen dafcompste vande soldaeten, alles by vijf billietten 17-4-0

Aen Jaene LOUMMES bonne deser stede over t'port & rapport van diversche briefven commende van Ipre, ghendt, brussel, begrepen t'verschot by haer ghedaen (..) de Leverijnghe van een Lanterne tot behouwe vande nachtwachte (..)

Aen Bertholomeus DE BEAUPREIJ ende Passchier DEL MAIRE over diversche vojagien by hemlieden ghedaen soo by daeghe als by nachte met bryefven naer dunckercke, Ipre metsgaeters over gheconvoyert t'hebben seker trouppen cavallerie naer caester, rousbrugghe, by 8 billietten dyes breeder mentioneerende, t'samen 71-0-0

Aen Jan BAILLIEUL, Pieter VERSCHEURE, Jan DESPREZ, Jacob PORRET, Jaecques COMMIJN, Jaecques HELLIJNCK, Anthonis PLOCKYN, Thomas DE SCHACHTER, Jooris MORMENTIER, seker expressen van belle, brussel ende ander plaetsen, over vojagien by hemlieden ghedaen tot houckercke, rousbrugghe, aldaer gheconvoijeert t'hebben seker trouppen van soldaeten metsgaeters dadvertentie van dyes ghedaen aen t'ghemeente alhier, daerinne begrepen t'port van seker service van dammast, by 19 billietten dyes breeder mentioneerende 47-1-0

(..) (..)

Aenden pensionaris ende greffier deser stede over een voyagie bij hemlieden ghedaen, naer voorgaende deputatie, tot Ipre omme te tracteeren met myn heere den grave van LAMOTRIJE nopende de leverynghen by hem versocht soo van pioniers als van peerden omme te repareeren de fortificatie der stede van Ipre voornomt, volghende t'billiet van tauxatie 48-0-0

(..) (..) (..)

Aende eerwaardighe P P Recollecten over een cortoisie by de weth aen hemlieden ghepresenteert ter cause van diversche diensten ende voijagien voor de stede ghedaen by daeghe ende nachte soo⁷⁹ in t' spaensche als t'fransche Legher 200-0-0

(..)

Aen meester Jooris QUEVAL greffier deser stede over diversche voijagien by hem ghedaen, naer voorgaende deputatie, eerst tot coomen omme te tracteren met den marichal GASSION omme gheexcuseert te syne van de Leverijnghe van pionniers soo gheseyt es daerenboven, tot Ipre tracteerende met don Estevan DE GAMMARRE nopende de quote⁸⁰ deser stede inde fortificatien aldaer metsgaeders oock tot brugghe ten fijne van te vercrijghen staet van ex^e van s'coninx aijden ende subsidien volghende t'billiet van tauxatie van 25/05/1647 600-0-0

Aen d'heer & meester Guillaumes VANDER FOSSE raet pensionaris deser stede over voyagien by hem ghedaen, naer voorgaende deputatie, naer dixmude omme te spreken don Baltasar DE MERCADER nopende de diversiteyt van ordres van betaelijnghe van vutcoop van persooeneel Logement van soldaten metsgaeders omme te doen betaelijnghe van t'eerste pajement van dijere (.) Item in het Legher voor Ipre omme te tracteeren metten marquis SFAUDRATO, ende naementlick te beletten t'afcappen vande boomen ende afsnijden van straeten naer t'quartier van rousbrugghe metsgaeders omme ontlastijnghe t'hebben vande waeghens ende pioniers die de stede moeste Leveren voor de stadt van Ipre voornomt (.) Item naer syne hoocheijt ende den grave van FAUSULDAIGNE omme te vertooghen neffens die van belle t'groot overlast vande Loreinsche trouppen met sollicituden van ontlastijnghe der selve soo sijn excellencie den grave van FAUSULDAIGNE belooft ende daer naer geeffectueert is. Item tot dunckercke omme te tracteeren met monsieur DE STRADES commandant aldaer omme tanhooren syne propositien metsgaeders den grave PALIAU ende secretaris DABON nopende het latste pajement vande contributie metsgaeders dat de leverijnghe vande peerden ghedaen tot Ipre soude moghen op het latste pajement valideeren (.) Item t'vercrijghen van diversche schriftelicke sauvegaerden als andersints, daerinne begrepen t'verschot van montkosten aenden messagier ende ander courtosie ghepresenteert aen diversche chieffen van oorloghe, alles conforme t'billiet van tauxatie danof synde 494-12-0

Anden selven over ghelijcke voijagien, naer voorgaende deputatie, by hem ghedaen naer dulsemont⁸¹ ende van daer ghetrocken naer Steghers⁸² omme te spreken den marquis SFAUDRATO volghende syn ordre alhier ghesonden omme t'anhooren de propositie dye hy vuytter naeme van syn hoocheijt aende heeren vande weth te doene hadde, alwaer den selven marquis hem in handen ghelevert heeft een beslooten brief van syne serenissime hoogheijt ende hem belast den selven t'openen ende naer Lecture danof ghehadt belaste te doene leverynghen van pionniers, waeghens met peerden ende timmerlijeden (.) Item an don Jan DE MOUROIJ collonel

⁷⁹Zowel .. als ..

⁸⁰Quota, aandeel.

⁸¹Deulemont, tussen Waasten en Armentières.

⁸²Estaires, ten z. van Belle.

omme te beletten dat syne trouppen ghedeurende hemlieder logiment tot reninghelst alhier niet en souden commen foragieren (.) Item tot belle omme te tracteeren met don Jan DEL PONTI aldaer commandeerende metsgaeders omme de leverynghen van timmerlieden volghende d'ordre van syn hoogheijt als andersints, daerinne begrepen den montcost vanden messagier, volghens t'billiet van tauxatie danof synde 233-0-0

Anden selven pensionaris over ghelijcke vijagien by hem ghedaen naer Loecker omme te tracteeren metten commissaris generael metsgaeders in het Legher voor Ipre omme te doen de leverijnghe van pioniers ende waeghens die de stede moeste leveren by oordre van syn keyserlicken hoocheijt 57-10-0

Aenden selven over ghelijcke voijagien by hem ghedaen tot Ipre omme te tracteeren met den marquis SFAUDRATO, den grave LAMOTRIJE ende ander officieren ende te recommandeeren dat d'acte van exemptie van personeel logiment soude moghen haer vol effect metsgaeders t'vercryghen emptie van personeel Logiment vande sauvegaerde vanden selven LAMOTRIJE, daerinne begrepen den montcost vanden selven sauvegaerde & messagier 92-0-0

Aen Anthonis CATTOIRE over een voijagie by hem ghedaen met den greffier deser stede naer brussel metsgaeders aen Jaecques VERMEERSCH ende Andries DE PUUDT over ghelijcke voijagien by hem(lieden) ghedaen in affaires de stede raeckende, by drye billietten 87-0-0

Aenden doender deser⁸³ over diversche voijagien by hem ghedaen tot Ipre omme te betaelen de contributie & wercklieden aldaer 54-0-0

An meester Jooris QUEVAL greffier deser stede over diversche voijagien, naer voorgaende deputatie, by hem ghedaen ten twee stonden naer dixmude Leydende aldaer de pioniers ghedeurende t'beleghe der selve stede by syne keijserlicke hoogheijt ende oock naer t'verooveren der selve stadt (;) daerenboven over gheweest t'hebben tot brugghe ten fijne te vercrijghen quijdschelt vande quote deser stede in s'conincx ajden ende subsidien, volghende t'billiet van tauxatie 330-10-0

Anden selven over syne vacatien & sollicituden ghedaen soo tot belle aldaer convoijerende de fransche sauvegaerden naer t'beleghe der stede van Ipre ten Jaere 1648 (;) aldaer hebbende oock ghedaen diversche voijagien omme te tracteeren met den grave van PALLIAU nopende t'gonne dat hy telckens van dese stede versochte soo in t'regard van pioniers, pallisaden ende andersints, voort over gheweest t'hebben in ougst 1648 met pioniers voor de stadt van veurne volghende t'ordre vanden marquis SFAUDRATO dewelcken by den selven greffier afghecocht syn gheweest, toedyen over diversche voijagien ghedaen tot Ipre voornomt aldaer doende de leverijnghe van haever, hoij, bouwelijnghe ende perssen by oordre vanden selven PALIAU, ejndelinghe over gheweest t'hebben in t'legher voor de selve stadt van Ipre ten desen Jaere omme te tracteeren metten selven marquis soo nopende het afcommen & aflossen van peerden & waeghens byde stede ghelevert & andersin(s)t, begrepen syn verschodt volghende de tauxatie danof synde 410-0-0

Anden selven, naer voorgaende deputatie, ghevoijagiert t'hebben ten seven differente stonden naer berghen, dunkercke, oijnkercke in t'fransche legheer aldaer metsgaeders oock tot veurne ten fyne van te maecken de nieuwe contributie deser stede metsgaeders een afcoop van pilliagie & foragieren vande trouppen vande soldaten ligghende tot oijnkercke voornomt daermede de selve stede seere

⁸³Den doender deser: de opsteller van deze stadsrekening.

verdreecht⁸⁴ was, hebbende oock aldaer overghetelt t'restant vande contributie vande voorgaende Jaere, oock over een voijagie ghedaen tot waesten omme gheexecuseert te syne van t'logiment vande soldaeten ligghende tot reninghelst, vlamertijnghe ende ander omliggende plaetsen, soo gheschiet is (;) eijndelinghe over een voijagie ghedaen naer doornicke ende van daer naer brussel omme te vercryghen exemptie van personeel Logiment van soldaeten desen winter, begrepen t'verschot bij den selven greffier ten dijen fyne ghedaen volghende t'billiet van tauxatie 934-4-0

Betaelynghe van saecken ende Lasten extraordinaire

(v.a. p. 45 vo)

Aen Anthonis LABAIJ over verleyt t'hebben ende vermaeckt diversche plaetsen de calchiede deser stede, by thien billietten 247-6-0

Aen Jan DE CEULENAERE, Pieter PROVOST, Jan FOVARCQUE, Francois BLIJECK ende Pieter DE CLERCQ over hemlieders debvoirren ghedaen int passeren van soldaeten, t'vermaenen vande hofmannen ende eenighe lantslieden tot betaelynghe van hemlieders ommestellinghe, t'convoyeeren van eenighe soldaeten, als andersits, by twaelf billietten danof mentioneerende 58-16-0

Aen d'heer Francois PIERINS, Joos PYL, Honore LE COMPTE, Jaecques LE ROIJ over de leverijnghe van plantsoenen, handtwerck tot het refectioneeren⁸⁵ van steenen brugghen ende van westkercke deure, alles by vier billietten, t'saemen 427-19-6

(..) (..)

Aen Jaecques BRUNEEL, Ghijlein PLINCKO, Daneel VERSCHOOTE, Pieter HAESEBAERT, Jaecques STEVEN d'oude, Pieter DU BOIJS, Andries VAN HOUCKE ende Gillis ROBE over t'suveren vande vaert, t'stellen van t'cassyn inde nieuwe cortegaerde⁸⁶ ende t'stieren vande kogghe⁸⁷ ghedeurende de schauwijinghe⁸⁸ vande vaert, bij 9 billietten 58-16-0

(..) (..)

Aen Martein CAPPEAU, Passchier DEL MAIRE, Jan DE ROO timmerman Guillaume LUPHOUT, Jan BOUDRIJ, Adriaen KEERTEBAETE, den cnape van hussier LAMMOT, Jan DE GRAEVE, Jan VERSCHOOTE ende Jan COEMELCK over t'draeghen van seker calck inde pallisaden, over ghevrocht t'hebben inde fortificatie van t'kerckhof van sinte bertins, Leverijnghe van wissen, Latten, t'bringhen van een billiet van sommatie ende de leverijnghe van fagooten tot behouwe vande wethcamer, alles bij neghen billietten 54-4-0

Aen Mahieu VAN RENIJNGHE, Joos DE BIJSER, Lodewyck VAN HOUCKE d'Jonghe, Franchois PINSEEL met syn compaignon over de leveringhe van een eecken bul, 36 voeten bert ende ander houtten tot behouwe van het overdrach tot coppernolle metsgaeders aen Jan FOREY & Nicolaus HAROU over t'saeghen van diere, by vijf billietten, t'saemen 196-9-0

⁸⁴Bedreigd.

⁸⁵Herstellen.

⁸⁶Corps de garde: wachtlokaal (voor de nachtwacht).

⁸⁷Het besturen van de boot.

⁸⁸Nazicht ivm de bevaarbaarheid.

Aen Pieter CALLO, Franchois WIJDOOT, Pierre LEIJ, *Pieter* DIEUSAERT, *Pieter* ROIJERE ende Domyn RAMAULT over de leverijnghe van pampier, een registre parchement⁸⁹ met pack gaerne, pennemessen & t voeren seker houdt tot inden wethcamer tot behouve deser stede, by 8 billietten
93-10-0

(..)

Aen Jan BAILLIJ, Maillaert DE VOS, Jan LEEUWERCKE, Caerle HEM, Mahieu VAN HILLE, *Pieter* PENIJ, Caerle BLAEREN ende Jan VAN DAMME over ghespleten t hebben houdt ligghende op caeije, t'draeghen van dier tot inde vierschaere ende t'suveren van het stadthuys, t'saemen by 9 billietten
32-12-0

Aen JAN DE SWARTE over de leverijnghe van plantsoenen gheemploiert voor pallisaden in fortificatie van t'kerckhof van *Sinte* bertins metsgaeders NICOLAUS KNOL over leverijnghe van schaillien ende Loot tot behouve vande herberghe te reepken, by twee billietten
176-13-0

(..) (..)

Aen d'heer Jan VAN RENYNGHE over syn verschot ghedaen aen eenighe expressen ghesonden met briefven naer belle ende andersints metsgaeders aen Jan ATTAILLANT & Mattheus SAVES over de Leverynghe van fagooten tot behouve vande wacht, by iiij billietten
17-19-0

Aen Jan DE MEESTER ende andere over ghevrocht t'hebben inde reparatie vande schipvaert, by accorde & moderatie met de weth ghemaect
384-18-0

(..) (..)

Aen Franchois BERVOET, Jan FOBERT, Adriaen KEERTEBAETE ende Cornelis SCHAILLIER over t'voeren van seker brijcken tot behouve vande herberghe te reepken, over ghevrocht t'hebben te vestiens int hooghen vande houvers ende leverijnghe van calck, by 4 billietten
139-4-0

(..)

Aen Willem DE SNEPER over moderatie hem ghedaen op syne pacht van nde herberghe te reepken ter cause vande troubelen ende logimenten van soldaeten, nietJeghenstaende t'selve voor onfanck totaelick inghebrocht es by appostile op requeste hem verleent
120-0-0

(..)

Aen Anthonis LABAIJE, Jacob HUTRE, Laureins HALLOO, Jacob MERSEMAN, Jan DEL VOIJE, Jacob KESTELOOT, Lodewick VAN HOUCKE d'*Jonghe* ende Donaes VAN HOEVE over vermaect t'hebben de calchiede, van te wercken aende speije te coppernolle, leverynghe van een pipegaele, aerde, plantsoenen om t kerckhof van *Sinte* Bertins ende t vervoeren van dijer als andersints, bij 9 billietten
131-9-0

(..) (..) (..)

⁸⁹Perkament.

Aen Nicolaijs JACOBSSOONE over de Leverijnghe van torsen⁹⁰ metsgaeders olie ende kerssen tot behouue vande nachtwacht 42-18-0

Aen Jacob HURTREIJ, Jacob VANDE BUSSCHE ende ander over ghevrocht t hebben in t'lichten vande houvers vande vaert ende t versmitten vande waese⁹¹ te coppernolle, by vijf billietten 60-10-0

Aen Jan FORE met syn compaignon, Pieter KESTELOOT, Lodewick DRUON ende andere over ghesaeght t hebben seker houtten, t haelen vande groesen in pallisaden, leverijnghe van plantsoenen, t'decken vandeherberghe te reepken, t'maetsen⁹² aldaer als andersints bij thien billietten 150-12-0

(..) (..) (..)

Aen Caerle BOSSAERT, Louis CROUSEL ende ander over t voeren van diversche voeren aerde tot reparatie vande calchiede, leverynghe van fagooten tot behouue vande wethcaemer, t voeren van diversche houtten tot t'overdrach te coppernolle als andersints, by 7 billietten 80-2-0

(..)

Aen d'heer Jan VANDE GOESTEENE over syne debvoiren ghedaen in t'besichtighen vande wercken inde schipvaert, begrepen t'verlies van twee hoeyckens ten Jaere 1648 12-0-0

Ande weduwe Adriaen SAMPSEN over de Leverynghe van naeghels, slooten, Letsen als andersints tot behouue vande weth caemer, comptoir, het huijs te reepken ende overdraeghen, by 2 billietten 265-2-0

(..)

Aende eerweerdighe moeder ende relligieusen vanden gasthuijse over de houdenisse van soldaeten ende visiten ghedaen t'sydert den viij^{en} martij totten xxvij^{en} july 1649 incluus 181-0-0

(..)

Aen Jooris BAILLIUERT, spaingiaertsdaele, over sijn quidschelt ende moderatie ghedaen ter cause hy niet en heeft connen liberlick bier venten door de continueele troubelen ende repassaigien van soldaeten, niet Jeghenstaende syn vermaeck hiervooren totaelick inghebrocht 24-0-0

Aen Jacques STEVEN d'oude ter ghelicken cause vanden pacht vande ghebranden wyn 48-0-0

Aen Pieter DE RYCKE over de theire tsynder herberghe ghedaen by diversche partijen van soldaeten soo van t'garnisoen van douaij, nieupoort, St omaers ende andere plaetsen, by 13 billietten 44-16-0

Aenden selven ter ghelicken cause, daerinne begrepen de Leverynghe van pertrijsen tot favoriteijt deser stede, by vijf billietten 141-8-0

⁹⁰Toortsen.

⁹¹Het uitdiepen van de vaart door de modder uit te delven.

⁹²Metsen.

(..)

Aen Jacob MAERTEN, Cornelis DE COUSTER, Ghijlein BAECQUELRROOT ende *vidua* Claeys VERHAEGHE over de leverijnghe van vleesch ende broot ghepresenteert ter goeder intentie, by vyf billietten 34-8-0

Aen *Pieter* EVERAERT over het tractement vanden *sauvegaerde* van myn heere den graeve van LAMOTRIJ als andersints 192-18-0

Aen Mahieu RONDEEL over syn debvoiren ghedaen in t'coopen van peerden die de stede moets(t)e leveren tot Ipre by ordre vanden graeve van PALIAU, begrepen de houdenisse van twee peerden den tyt van thien daeghen 55-2-0

Aen *Pieter* VAN RENYNGHE over de *Leverynghe* van fagooten dye de stede moetste leveren tot Ipre by ordre vanden gouverneur aldaer 19-10-0

(..)

Aen myn heere den proost deser stede over het tractement van diversche Loreinsche officieren ende ander chieven van oorlooghe alhier ghepasseert ende gheraifraichiert hebbende 600-0-0

(..) (..) (..) (..) (..)

Aen Michiel MANIJE pandt *vercooper* deser stede over syn debvoiren ghedaen int' *vercoopen* vande vruchten voorgaendelick ghesaisiert⁹³ tot betaelijnghe vande ommestellynghen 20-0-0

Aen *meester* Marcus ENGREIN ende *Pieter* EVERAERT over het tractement vande Loreinsche *sauvegaerden* van onse Lieve vrouwe kercke, daer inne begrepen de theire by seker expressen⁹⁴, by twee billietten 48-6-0

Aen *Pieter* BAILLIEUL, Jacob NOL ende Jooris COEMELCK over ghevrocht thebben met hemlied^{er} peerden ende waeghen inde trenchien voor de stadt van Ipre ghedeurende t'beleg^h aldaer 128-0-0

(..) (..)

Aen eene fransche partije cavaillerije over ende in redemptie van hemlied^{er} Logiment van eenen nacht 196-10-0

Aen Jan DE LANNOIJ over (..) ghevlucht de pampieren deser stede tot Ipre

(..) (..)

Aende moeder ende relligieusen van het gasthuus alhier over de houdenisse & alimentatie van een soldaet den tyt van 23 daeghen aldaer sieck gheleg^hen hebbende, ter somme van 20-14-0

(..)

⁹³Aangeslagen.

⁹⁴Ijlbode.

Betaeljinghe vande quote deser stede in beede aijden ende subsidijen ende ander Lasten ordinaire & extraordinaire (..)

(..)

De stede is schuldich conforme den vutsent vanden vj^{en} mey 1645 over haer quote in vier hondert duusent ghuldens wesende t derde part van twaelf hondert duusent ghuldens, byde gheestelicken ende vyer Leden slandts van Vlaender (aen) syne majesteijt gheaccordeert opden viij^{en} sporcle⁹⁵ & v^{en} april vanden voornomden Jaere over eene subsidie extraordinaire drye duust ses hondert ghuldens ghevalen te betalen xxv^{en} der voorseyde maent meije, danof alhier niet betaelt en is

De stede is noch schuldich haere quote in vier hondert duusent guldens byde heeren vande voornomde Lande vtghesonden gheaccordeert by syne majesteijt voor subsidie extraordinaire over een tweede derde van twaelf hondert duusent ghuldenen bedraeghende alsvooren drye duust ses hondert ghuldenen ghevalen te betaelen den xxv^{en} ougst 1645 conforme de brijefven van vutsendynge in daeten xxxi^{en} Julij 1645 ondertheeckent J BALTIJN, danof oock niet betaelt en is

Aen don Baltasar DE MERCADER gouverneur der stede van dixmude over den vuytcoop ende exemptie van personeel Logiment van soldaeten den voorleden wynter, begrepen t'verlies op t'ghelt
5852-2-0

WAT HEBBEN WE VANDAAG GELEERD?

Krijgsvolk kan je maar best te vriend houden. Dus niet tegen de haren in strijken, nee, eerder op hun wenken bedienen, in de watten leggen, zeg maar bekukkelen.

De infanteristen en cavaleristen kunnen het stof van de wegen met bier doorspoelen; menig vat wordt opgestoken en de teerkosten genoteerd. Voor de bevelhebbers is er natuurlijk wijn: noblesse oblige. Die “chiefven van oorlooghe” worden gelogeerd in de herbergen (de gewone soldaten bij de burgers ingekwartierd) en ze worden getrakteerd op snoek, patrijzen, kalkoen, kapoen, duivenjongen, allemaal lekkernijen waar de gewone Poperingenaar alleen nog van kan dromen...

De bevolking moet allerlei hand-en spandiensten leveren. Er moeten paarden, wagens en voerlui ter beschikking staan om de troepen – mannen en paarden, zowel van vriend als van vijand- tijdig hun natje en droogje te bezorgen. Lege biertonnen worden wel eens als verloren verpakking beschouwd...

In de bossen en elsten rond onze stad is het ook drukker dan anders: er is veel vraag naar persen en takkenbossen rond de belegerde stad.

Daar, onder het gebulder van de kanonnen, die inbeuken op de vestingsmuren van Ieper, zijn kloeke mannen uit de streek bezig met het delven van loopgraven en het opwerpen van wallen voor de belegeraars. Ook bij Belle wordt “gevrocht”. En intussen blijft thuis, in de werkwinkel of op het veld, het dagelijks werk liggen..

Hier, van op de “torre van Sinte-Bertens” wordt de omgeving dag en nacht nauwgezet in de gaten gehouden, om tijdig troepenbewegingen op te merken. Maar al te graag melden jongemannen zich aan als gids om het krijgsvolk ver van huis en haard te “convoyeren”. Nadat ze in het passeren getrakteerd werden, wel te verstaan...

Het kerkhof rond de hoofdkerk werd met palissaden versterkt, eigenlijk een futiele maatregel.

⁹⁵Sprokkelmaand, februari.

Sommigen hebben hun have en goed in veiligheid gebracht in kloosters en kerken, ook al niet zo'n goed idee, want aldus geconcentreerd zijn hun eigendommen veel kwetsbaarder voor “pilliagie”!

De voortdurende overlast en de opeenvolging van ommestellingen verarmen de bevolking. Personen van aanzien ondernemen vele reizen om bij de bevoegde instanties uitstel van betaling te bekomen, ze trakteren links en rechts. Tevergeefs blijkbaar, want het stadsbestuur ziet zich genoodzaakt om de oogsten aan te slaan “ten fyne” de landslieden te verplichten hun belastingen te betalen.

En de voortdurende troepenbewegingen lieten ook hun sporen na. Bruggen werden beschadigd en de wegen, die nog niet verhard waren, kapotgereden. Er liggen krennen in de Poperingevaart en de overdrachten hebben een opknapbeurt nodig. Bij die van het Reepken moet de herberg zelfs deels herbouwd en het dak herlegd worden...

TAAL

Het is merkwaardig hoeveel leenwoorden uit het Frans in het taalgebruik van onze voorouders van 1649 al geslopen zijn. En dat nog voor de taal van Molière als officiële taal in de administratie opgelegd werd, onder het bewind van Lodewijk XIV.

HISTORISCHE ACHTERGROND

Waarin kaderen deze gebeurtenissen? Wie verschoof er de pionnen op het politieke schaakbord van toen, wie bracht er de maalstroom op gang, waarin onze voorouders meegesleurd werden?⁹⁶

De oorlog brak uit in de (Spaanse) Nederlanden in 1635, tussen Lodewijk XIII van Frankrijk, die een verbond had gesloten met de Hollanders, en Filips IV van Spanje.

Het is vanaf deze tijd dat er stelselmatig geknabbeld werd aan de grenzen van Vlaanderen en Artesië. Onze streek werd een speelbal tussen de strijdende partijen. De vestingstad Ieper veranderde verschillende keren van kamp.

Tijdens de eerste jaren van deze oorlog vonden de vijandelijkheden vooral plaats in Luxemburg, Limburg, Brabant en Artesië. Maar in 1646 veroverden de Fransen de vestingsteden Grevelingen, Duinkerke, Veurne en Kortrijk met de bijhorende kasselrijen. Ieper geraakte bijgevolg geklemd.

Het Verdrag van Munster (30/01/1648) had desastreuze gevolgen voor de Zuidelijke Nederlanden. De Spanjaarden moesten Zeeuws Vlaanderen (Sluis, Sas-van-Gent en Hulst) afstaan aan de Hollanders, die zodoende de Scheldemonding konden afsluiten. De eens zo bloeiende haven van Antwerpen werd gewurgd en Amsterdam nam de fakkel over; Holland kon zich opmaken voor zijn Gouden Eeuw.

Hier ging ook na Munster de oorlog tussen Frankrijk en Spanje verder. In 1647 had aartshertog Leopold-Willem, zoon van keizer Ferdinand II van Oostenrijk, de post van landvoogd over de Zuidelijke (Habsburgse) Nederlanden overgenomen van de markies van Castel-Rodrigo. Hij had Duitse troepen meegebracht ter versterking.

⁹⁶De onderstaande tekst is een gedeeltelijke vertaling (v.a. p 110) uit :J.J.J. Vereecke: *Histoire militaire de la ville d'Ypres*, Gent, 1858; heruitgegeven te Ieper in 1996 als Vestingbouwkundige studies 1.

Op 13 mei 1648 sloegen de Fransen het beleg voor Ieper. Louis van Bourbon, prins van Condé⁹⁷,



samen met de maarschalken de Rantzau en de Grammont, kwamen met een leger van 35.000 man, waarbij zich een deel van het garnizoen van Kortrijk aansloot. Ze vielen aan langs het oosten, o.a. bij de halve maan van Hangwaert (door de Fransen foutief als “Anvers” begrepen en naderhand “Antwerpse poort” genoemd, de huidige Menenpoort)

Reeds op 28 mei waren de burgemeester en de griffier van de stad genoodzaakt om de overgave te ondertekenen. 's Anderendaags mocht de militaire gouverneur van Ieper, Charles de Lannoy, graaf van Mottrie, aan het hoofd van zijn garnizoen van 1500 Spaanse troepen, met 2 kanonnen en 1 mortier de vesting evacueren.

⁹⁷Louis II de Bourbon (1621-1686), prins van Condé, bijgenaamd “Le Grand Condé”. Een van de grootste veldheren van de 17^{de} eeuw. Nauwelijks 22 jaar oud verpletterde hij de beruchte Spaanse tercio's in de slag van Rocroi (1643). In 1645 behaalde hij nog een eclatante overwinning, bij Nordlingen. Het jaar daarop viel door hem Duinkerke in Franse handen. Echter een “incident de pardours” tijdens de Fronde: hij keert zijn kazak en bevecht zijn vaderland aan de kant van de Spaanse koning; toch kan hij de nederlaag voor Don Juan in de slag van Duinen (1658) niet afwenden. Na de Vrede van de Pyreneeën wordt hij gerehabiliteerd. Hij veroverd Franche-Comté (1668). Hij verslaat de prins van Oranje (1674) en ontzet het beleg voor Oudenaarde. Hij slijt zijn laatste jaren, omringd door dichters en schrijvers, in zijn prachtig kasteel van Chantilly. Na zijn dood wordt hij zowat de hemel in geprezen door Bossuet. (De ontleding van die lijkrede, in het laatste jaar van mijn humaniora, blijft nazinderen).

Nog diezelfde 29^{ste} mei maakte Condé, aan het hoofd van 6000 man zijn triomfantelijke intrede langs de Torhoutse poort en hij nam de stad in bezit in naam van zijn koning. Er werd nog meer luister bijgezet toen in de Sint-Maartenskerk het “te Deum” werd gezongen.

Na de val van Ieper gingen de vijandelijkheden verder in Vlaanderen en Artesië. Op 20 augustus 1648 versloeg Condé de aartshertog Leopold-Willem en zijn geducht Spaans leger, dat de stad Lens belegerde.

In de loop van datzelfde jaar werden nog verschillende steden ingenomen... maar ook weer prijs gegeven. Tenslotte voelden de Spanjaarden zich sterk genoeg om de stad Ieper weer te belegeren (12/04/1649). Toen was de heer de Beaujeu daar militair gouverneur. Zijn opponent was niet de eerste de beste: het Spaans leger van 20.000 man stond onder het bevel van Sigismond, markies van Fonderati, opperbevelhebber van de artillerie in de Spaanse Nederlanden. Reeds op de 14 april overrompelden ze het Franse retranschement bij het sas van Boezinge en sloten aldus de bevoorradingsroute via de IJzer en de Ieperlee af. De stad Ieper werd voornamelijk aangevallen uit het noord-westen: vanaf de neerstad (de haven) over de Elverdingsepoort tot de Boterplas.



Drie batterijen beschoten de stad aan die kant. Het garnizoen, dat een sterke afdeling ruitery had, waagde meerdere uitvallen. Intussen hield aartshertog Leopold-Willem zich op de achtergrond, in Komen, met het gros van zijn leger, en wachtte af. De blokkade begon te wege: op 24 april lieten

de Fransen een 1400-tal burgers gaan, onder voorwendsel dat ze Spaansgezind waren; de echte reden was om zodoende de slinkende voorraad levensmiddelen te sparen. Op 8 mei, na 22 dagen beleg, was de overgave toch een feit. Op 10 mei mocht de Beaujeu eervol de stad verlaten, aan het hoofd van zijn garnizoen van 3000 voetknechten en 800 ruiters, met roffelende tamboers, wapperende vanen, met geladen buksen en brandende lonten, de cavalerie met schetterende trompetten en de vaandrags met ontplooid velds, en met meenamen van 2 kanonnen en 1 mortier plus munitie om 12 salvo's per stuk af te vuren. Niet met de staart tussen de poten, dus. Wel werd het garnizoen tot Hesdin geëscorteerd door de Spaanse ruiters. De aartshertog hield zijn triomfantelijke intrede en begaf zich naar de kathedraal, .. precies, voor het “Te Deum”.

De bezetting van Ieper door de Fransen had maar een jaar geduurd, doch die periode had zodanig op de bewoners gewogen, dat de terugkeer onder het Spaanse bewind⁹⁸ met vreugde begroet werd. De afkeer voor de Fransen was nog niet afgenomen toen die in 1678 de stad en omgeving weer innamen. Zelfs Vauban ervoer die aversie nog in 1689...



De Schuppenier

In de werkruimte aller vorsers: het paleis van de amateur historici wordt af en toe een schat opgedolven.

De ware vriend van het archief wil die vondst toevertrouwen aan iedere collega.

Deze rubriek is daar de beste plaats voor

We zijn er ons wel van bewust dat de ene vondst de andere niet is. En dat de ene perceptie ook de andere niet is. Wie zijn vondst belangrijk vindt die heeft daar het recht toe en de kans toe die hier voor te leggen. We vermijden enkel dubbele publicaties en/of plagiaat..

We hebben de naam gekozen op het ogenblik van zo'n vondst.

De *schuppenier* vonden we als beroep. Dat we hier met een *kruidenier* te maken hebben werd spontaan vertaald door een van die lopende encyclopedieën die we vaker in ons archief mogen aantreffen. De *schupware* is in ons dialect nog door oudere mensen bekend als *de koopwaar, die in detail werd uitgewogen uit de zakken geleverde goederen*. Scheppen of *schuppen* heet dat dan in ons zoetgevooisde taaleigen.

Andere bedenkingen die niet onmiddellijk te staven zijn gewagen van *schip-waar*. Een combinatie die daarom niet vreemd moet zijn. Men sprak van *Koloniale waren* wanneer de verkochte goederen van een overzeese kolonie kwamen. Ze werden aangebracht *in wrak* en uitgewogen *uitgeschept*..

⁹⁸In een bron wordt het Spaanse bewind als “*un gouvernement plus paternel*” bestempeld.

Album paleographicum Poperinghanae litis

Het volgende werkstuk van de VPA wordt een handboek.

We noemen het *een album* omdat er inderdaad meer dan 100 plaatjes zullen in voorkomen.

Het wordt een aangepast 'bordje' voor de paleografische snoeper.

De kers op de taart is dat het een werkje wordt dat helemaal gewijd is aan het Poperings erfgoed. Het is bedoeld als een opener. Het is *Another brick in the wall*, een steen door het glas van de Poperingse serres van de sociale geschiedenis: onze muur van de processen.

Poperinghanae litis

De levende geschiedenis van onrecht en zoeken naar recht ligt te rapen in de massa's procedures, *finen ende conclusien*, *reprochen en verweer*,...

Dit boek (meer dan 200 blz) wordt *the tool* om dat deel van de rollende muren van het archief toegankelijk te maken.

Naast de *costumen en de usantien van Poperinge* behandelt ons nieuw croonestuck 100 typische gerechtsdocumenten.

Elk zegge het voort.



V A R I A

ABONNEMENTEN

Een abonnement op Sappig bevat 2 nummers per jaargang, samen ongeveer 80 pagina's.

Een abonnement kan u bekomen door een eenvoudige overschrijving.

De abonnementsvoorwaarden voor onze zevende jaargang zijn:

Abonnementen België:

10,00 euro overschrijven op rek. 738-0059162-14, t.a.v. De Vrienden van het Poperings Archief vzw, Vlamertingseweg 8, 8970 Poperinge (Reningelst), met vermelding van "Tijdschrift SAPPIG – lidgeld 2010".

Abonnementen buitenland:

15 euro overschrijven op BE94 7380 0591 6214, BIC nummer is: KREDBEBB, t.a.v. De Vrienden van het Poperings Archief vzw, Vlamertingseweg 8, 8970 Poperinge (Reningelst), met vermelding van "Tijdschrift SAPPIG – lidgeld 2010".

ARTIKELS

Geabonneerden kunnen bijdragen aan het succes van deze publicatie.

Hebt u een idee om dit verzamelwerkje nog interessanter te maken, of wil u uw eigen kwartierstaat gepubliceerd zien, dan kan u bij ons terecht.

De redactie zou het wel op prijs stellen dat u uw artikel op CD-rom plaatst, opgemaakt in Word of Open Office, met een bijgevoegde uitprint.

Gelieve de eventuele illustraties in JPG- of TIFF-formaat te bezorgen. U kan uw artikel ook zenden naar:

vpa.sappig@gmail.com

De auteurs en niet de uitgever zijn verantwoordelijk voor hun bijdragen en eventuele illustraties.

VRAAG & ANTWOORD

Hebt u vragen of opmerkingen i.v.m. met ons tijdschrift, genealogie of geschiedenis in het algemeen.

Stuur uw vraag en adres door via e-mail of post.

Wij publiceren uw vraag graag in ons tijdschrift.

AGENDA

Lessen oudschrift 2010

AGENDA

- dinsdag 05 oktober 2010: om 20 uur, Stadsarchief Poperinge, les oudschrift.
- dinsdag 09 (!) november 2010: om 20 uur, Stadsarchief Poperinge, les oudschrift.

TE NOTEREN

- 28 & 29 december 2010: alfabetisch klasseren van doodsbrieven.
- **Woensdag 5 jan. 2011 om 11 uur, SAPpig Happy hour!**

- **Maart 2011: datum uitgave SAPpig 01/2011.**

Lessen oudschrift 2011

AGENDA

- dinsdag 01 februari 2011: om 20 uur, Stadsarchief Poperinge, les oudschrift.
- dinsdag 01 maart 2011: om 20 uur, Stadsarchief Poperinge, les oudschrift.
- dinsdag 05 april 2011: om 20 uur, Stadsarchief Poperinge, les oudschrift.
- dinsdag 03 mei 2011: om 20 uur, Stadsarchief Poperinge, les oudschrift.
- dinsdag 07 juni 2011: om 20 uur, Stadsarchief Poperinge, les oudschrift.
- dinsdag 06 september 2011: om 20 uur, Stadsarchief Poperinge, les oudschrift.
- dinsdag 04 oktober 2011: om 20 uur, Stadsarchief Poperinge, les oudschrift.
- dinsdag 08 (!) november 2011: om 20 uur, Stadsarchief Poperinge, les oudschrift.

In voorbereiding
Album paleographicum
Poperinghanae litis

